

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Jana Ondrová

**Rovnost pohlaví ve volebním právu
vybraných zemí EU**

Diplomová práce

OLOMOUC 2010

Já, níže podepsaná Jana Ondrová, autorka diplomové práce na téma Rovnost pohlaví ve volebním právu vybraných zemí EU, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., v platném znění, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., v platném znění, správci

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8
771 47 Olomouc

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním seznamu, a to včetně zařazení do katalogů a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech UP, a to včetně neadresovaného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být také zpřístupněny uživatelům služeb UP. Realizaci zpřístupnění zajišťuje ke dni podání tohoto prohlášení vnitřní složka UP, která se nazývá Informační centrum UP. Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb., v platném znění.

Prohlašuji, že moje osobní údaje shora uvedené jsou pravdivé.

V Olomouci dne

.....

Jana Ondrová

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Rovnost pohlaví ve volebním právu vybraných zemí EU zpracovala sama pouze s využitím pramenů v práci uvedených.

V Olomouci dne

.....

Jana Ondrová

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce JUDr. Maximu Tomoszekovi za odborné vedení při jejím vypracování, za poskytování rad, ochotnou pomoc a velmi vstřícný postoj. Děkuji.

V Olomouci dne

.....

Jana Ondrová

OBSAH

OBSAH.....	5
ÚVOD	7
1 ROVNOST	9
1.1 Zakotvení v Listině základních práv a svobod a v Ústavě ČR.....	9
1.1.1 Československé Ústavy	9
1.1.2 Ústava ČR a LZP	11
1.2 Princip rovnosti v judikatuře Ústavního soudu	13
1.3 Vyjádření rovnosti v Ústavách vybraných evropských zemí	15
1.4 Princip rovnosti v historických souvislostech	16
2 ROVNOST POHLAVÍ V PRÁVU EU	19
2.1 Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů	19
2.1.1 Evropský pakt pro rovné postavení žen a mužů	22
2.1.2 Průběžná hodnotící zpráva	23
2.2 Institut pro rovnost žen a mužů	24
2.3 Rovnost pohlaví v zakládajících smlouvách EU	25
2.3.1 Smlouva o EU.....	25
2.3.2 Smlouva o fungování EU	26
2.4 Rovnost pohlaví v Listině základních práv EU	27
2.5 Rovnost pohlaví v judikatuře Soudního dvora EU	28
3 POZITIVNÍ OPATŘENÍ	33
3.1 Formální vs. materiální rovnost.....	34
3.2 Kategorizace pozitivních opatření	35
3.2.1 Kvóty	38
4 VYBRANÉ EVROPSKÉ ZEMĚ	40
4.1 Francouzská republika	40
4.2 Španělské království	43
4.3 Spojené království Velké Británie a Severního Irska.....	45
4.4 Skandinávie	48
4.4.1 Norsko	48
4.4.2 Dánsko	50
4.4.3 Finsko	52
4.4.4 Švédsko.....	53
5 SITUACE ČSR, ČR, SR	56

5.1	Československá republika	56
5.1.1	Vzdělávání žen	58
5.1.2	Zastoupení žen v parlamentu ČSR 1918 - 1939	60
5.1.3	Situace po 2. světové válce.....	61
5.2	Česká republika - současnost.....	62
5.3	Slovenská republika - současnost.....	64
ZÁVĚR.....		66
PRAMENY.....		70
RESUMÉ.....		77

ÚVOD

Ve své diplomové práci na téma Rovnost pohlaví ve volebním právu vybraných zemí EU, bych se především ráda věnovala pasivnímu volebnímu právu žen. Domnívám se, že se jedná o aktuální otázku, která nabízí řadu podnětů k zamyšlení. Vstupem do EU naše země vyjádřila určitou ochotu přistoupit na společnou politiku, a to v mnoha směrech. Lidsko-právní oblast si postupně vydobyla velice silnou pozici v rámci společných postupů členských zemí.

Přestože si ČR ponechala svoji svrchovanost, vliv komunitárního práva je opravdu zřetelný pro všechny participující země, což je ostatně důvod, proč jsem se rozhodla celou práci koncipovat právě s ohledem na ostatní státy, jež se s nástupem žen do politického života a veřejné sféry společnosti rovněž potýkaly. Některé potýkají dodnes, méně či více úspěšně. S ohledem na předpokládaný rozsah diplomové práce nebylo možné se věnovat podrobně každé zainteresované zemi, proto jsem vybrala jen některé, a to vzhledem k jejich silnému ekonomickému postavení, velkým úspěchům v dané oblasti i překvapivým změnám, kterých se podařilo dosáhnout.

Přestože ČR v názvu práce nefiguruje, je přirozené, že se stala výchozím státem, ke kterému se s jednotlivými poznatky budu vracet za účelem srovnání.

V první části práce jsem se pokusila vymezit samotný princip rovnosti, ve snaze uchopit jeho význam a důležitost, byť je to poměrně problematické s ohledem na jeho abstraktní povahu. Vodítkem se stala úprava obsažená v ústavách vybraných evropských zemí, rovněž v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, za přispění judikatury Ústavního soudu ČR, jež je v tomto směru poměrně bohatá. Součástí je i pokus o určitý historický exkurs spjatý s pojmáním principu rovnosti v minulosti a jeho postupným vývojem.

Druhá část je zaměřená na Evropskou unii. Zde už je konkrétně přistupováno k problematice rovnosti pohlaví. Evropská unie rozhodně není k této otázce netečná, naopak, její jednotlivé orgány, především Evropská komise, vyvíjí řadu aktivit, aby došlo ke změně stávající podrepräsentace žen ve veřejném sektoru. Právě v této části jsou nastíněny jednotlivé instituce a programy, vytvořené za účelem zlepšení pozice žen v evropské společnosti. S ohledem na charakter komunitárního práva je zahrnuta i judikatura Soudního dvora EU.

Třetí část směřuje k pozitivním opatřením, která jsou, popřípadě byla, členskými státy přijímána, aby pomohla vyřešit problematiku genderové diskriminace v oblasti volebního

práva. Pozitivní opatření lze určitým způsobem dále členit a rozdělovat podle druhů a efektivnosti. Nelze opomíjet jejich význam.

Následuje čtvrtá část, pojednávající o situaci ve vybraných evropských zemích. Konkrétně se jedná o Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Francouzskou republiku, Španělské království a Skandinávii. Francii a Velkou Británii jsem účelně zvolila vzhledem k jejich silnému ekonomickému postavení v rámci EU a bohaté lidsko-právní historii. Španělsko bylo vybráno z důvodu dynamických změn, kterých se zde podařilo dosáhnout. Skandinávie je obecně vyzdvihovaným vzorem pro ostatní evropské země, minimálně co se týče vysoké participace žen na politickém životě.

Poslední část je věnována situaci v České a Slovenské republice. Zohledňuje historický vývoj ženského hnutí a rozvoj vzdělanosti českých a slovenských žen. Je zde zdůrazněn silný potenciál první republiky, na základě kterého mělo Československo nakročeno stát se nejdemokratičtějším státem v Evropě. Mnichovský diktát a socialistická ideologie však pokračování v podobném duchu na řadu let pohřbily. V závěru je zhodnocena aktuální situace v naší zemi, s ohledem na nedávné volby do Poslanecké sněmovny ČR a jejich přínos.

Diplomová práce má především poukázat na výrazné odlišnosti, které jsou provázané s materiálním a formálním pojetím principu rovnosti, konkrétněji rovností pohlaví ve volebním právu.

1 ROVNOST

1.1 Zakotvení v Listině základních práv a svobod a v Ústavě ČR

1.1.1 Československé Ústavy

První kapitola je věnována samotnému pojmu „rovnost“. Tato diplomová práce je sice především zaměřená na rovnost mezi muži a ženami, respektive rovnost ve volebním právu mezi muži a ženami, nicméně je jasné, že se jedná pouze o určitý fragment, specifickou oblast, ve které se daného termínu užívá. Pokud se mám úžeji zabývat vymezenou oblastí, je z počátku třeba pokusit se daný pojem obsáhnout z obecné roviny. Východiskem pro uchopení tohoto pojmu v obecné rovině bude Ústava České republiky¹ a Listina základních práv a svobod² co by součást českého ústavního pořádku, jako katalog lidských práv (dále jen Ústava a Listina). Vedle nich judikatura Ústavního soudu, která přispívá při řešení konkrétních kauz k výkladu a pochopení jednotlivých ustanovení Listiny i Ústavy, jež se mnohdy jeví být příliš vágními a v běžném životě těžko použitelnými.

Pro srovnání bude užitečné nejprve nahlédnout do textů předchozích ústav. Ústavní listina z roku 1920³ upravuje rovnost v hlavě páté, konkrétně v § 106, odmítla uznat jakékoli výsady pohlaví, rodu, povolání a v souladu s obsahem Saint Germainské smlouvy všem obyvatelům republiky přiznala úplnou a naprostou ochranu života a svobody, bez ohledu na jejich původ, státní příslušnost, jazyk, rasu nebo náboženství. Pokud to však dovozovaly mezinárodní smlouvy, odchylky byly přípustné⁴. Celková demokratická povaha této ústavy bývá naukou vnímána, jako její nejvýraznější komplexní charakteristika, je řazena mezi nejdemokratičtější ústavy v období mezi léty 1918 až 1945.⁵ Liberální stát, kde jsou nejen deklarována, ale i fakticky plně realizována lidská práva a svobody. To byl ostatně cíl prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, kterého se snažil dosáhnout a je nutné říci, že úspěšně. První republika rozhodně měla nakročeno k tomu stát se nejliberálnějším státem poválečné Evropy. Toto tvrzení demonstuje i přístup prvního prezidenta ke genderovým

¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

² Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

³ Zákon č. 121/1920 Sb. Národního shromáždění, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

⁴ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl*, 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 952.

⁵ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky, Část 1*. 2. vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 48.

otázkám. Veřejně podporoval vstup českých a slovenských žen do politiky, o čemž budou konkrétněji pojímat další kapitoly.

Ústava z 9. května 1948⁶ v článku II., odst. 2 zdůraznila rovnoprávnost slovanských národů Čechů a Slováků a v následujícím čl. III., odst. 1 odmítla akceptování výsad, v odst. 2 potom zaručuje všem občanům republiky svobodu osobnosti a jejího projevu, dále péči o to, aby se všem dostalo stejných možností i příležitostí, přitom důraz klade na rovné postavení mužů a žen. Rovnost pohlaví dále rozvádí v části „Podrobná ustanovení“, v kapitole první, § 2, kde je stanoveno, že muži a ženy mají stejné postavení v rodině i ve společnosti, mají stejný přístup ke vzdělání, všem povoláním, úřadům i hodnostem. Zároveň je však třeba dodat, že co se týče občanských práv a svobod byla ústava ve své době běžně porušována, svévolně interpretována, což byl ostatně důsledek toho, že odrážela předúnorovou situaci v Československu, zatímco v poúnorovém období společenský a ústavní vývoj diktovala vedoucí úloha Komunistické strany Československa.⁷

Následuje Ústava Československé socialistické republiky z roku 1960⁸, v článku 1. rovněž charakterizuje Československou socialistickou republiku jako jednotný stát dvou rovnoprávných národů, Čechů a Slováků. V článku 20 prohlašuje rovná práva a povinnosti pro všechny občany, rovnoprávnost zaručuje bez ohledu na národnost a rasu. V odst. 3. zvlášť zdůrazňuje stejné postavení mužů a žen, nejen ohledně otázek rodinných, ale i v zaměstnání a veřejné činnosti. Tehdejší ideologie je patrná v odst. 4., dle kterého pravomoc zajišťuje společnost pracujících tím, že vytváří stejné možnosti a příležitosti ve všech oborech společnosti. Rovnoprávnost žen je v ústavě zmíněna především v článku 27, který počítá se speciální úpravou pracovních podmínek a zvláštní zdravotní péčí v těhotenství a mateřství pro ženy, aby mohlo být dosaženo rovnoprávného uplatnění žen v rodině, práci i veřejné činnosti. Zmiňuje také nezbytnost rozvoje zařízení a služeb, které ženám umožní plně se účastnit na životě společnosti. Ústavně zaručená práva a svobody byly ve svém rozsahu značně užší než v Ústavě z 9. května. Hovoří se o kolektivistickém pojetí základních práv a svobod, která jsou realizovatelná zásadně „v souladu a se zájmy pracujícího lidu“. O právní relevanci takto zakotvených práv a svobod se již příliš nedá hovořit.⁹

⁶ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění. Ústava Československé republiky

⁷ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky, Část 1.* 2. vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 68.

⁸ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky

⁹ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky, Část 1.*, Praha: Linde a.s., 2008, s. 85 – 86.

Ústavní zákon ze dne 27. října 1968¹⁰ o Československé federaci se principu rovnosti dotýká jen v čl. 1., při vymezení Čechů a Slováků jako dvou rovnoprávných bratrských národů.

Z výše uvedeného je patrné, že ústavy bývalého Československa se pojmu rovnost, více či méně dotýkaly, zároveň je však třeba dodat, že až na ústavu z roku 1920, s ohledem na tehdejší mocenské uspořádání společnosti, vyznívají snahy uchopit tento princip spíše prázdným dojmem. Největší rozpor mezi deklarovanou rovností a skutečným společenským děním představovala ústava z 9. května 1948. Přestože výslovně odmítala akceptování výsad a deklarovala svobodu osobnosti a jejího projevu, slibovala péči, aby se všem dostalo stejných možností a příležitostí. Politické čistky v 50. letech 20. století byly prokazatelným důkazem, vypovídajícím o tom, jakou devalvací v té době ústavně zaručené principy, včetně principu rovnosti, procházely. 60. léta 20. století sice měla přinést odlehčení a navrácení původního významu slova rovnost do společenského povědomí, bohužel ne na dlouho. 70. léta se opět nesla ve znamení posměšného hesla „všichni jsme si rovni, ale někteří jsme si rovnější“. Tak tomu ostatně bylo až do pádu komunistického režimu v roce 1989.

1.1.2 Ústava ČR a LZP

Následující část této kapitoly se dále bude věnovat novodobému ústavnímu zakotvení principu rovnosti.

„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech. Základní práva svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.“¹¹

Již v prvním článku Listiny se setkáváme s konstatováním, že lidé jsou si rovni v důstojnosti a právech. Ustanovení neobsahuje žádné omezení, jaké vlastnosti musí člověk nést, aby byl rovný v právech s ostatními. Je tím tedy myšleno, že každý člověk, bez ohledu na pohlaví, barvu pleti, náboženské vyznání, politickou příslušnost, stáří, společenské postavení, státní občanství, má opravdu stejná práva jako ostatní lidé? Odpověď na tuto otázku nás směřuje k zásadnímu problému, spjatému s principem rovnosti. Je totiž nutné si ujasnit, že mnohdy existují diametrální odlišnosti mezi rovností ve formálním a v materiálním

¹⁰ Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o Československé federaci

smyslu a bohužel je pravděpodobné, že právě ona diverzita se stane leitmotivem celé diplomové práce.

Kdybychom prošli jednotlivé články Listiny, s pojmem „rovnost“ se ve formě podstatného jména nesetkáme, tvůrci Listiny jej vždy užili v podobě adjektiva – již uvedený čl. 1, dále v čl. 21, odst. 4: „občané mají za rovných podmínek přístup k voleným a jiným veřejným funkcím“, v čl. 37, odst. 3: „všichni účastníci jsou si v řízení rovni.“¹¹

Nalezneme však další ustanovení, ve kterých „rovnost“ ani adjektivum od tohoto slova nejsou explicitně vyjádřeny, nicméně z nich nepřímě vyplývají. Příkladem může být čl. 3, odst. 1: „Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu...“

Dále v souvislosti s vlastnickým právem čl. 11, odst. 1: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu...“. Vycházíme z předpokladu, že slova „stejně“ a „bez rozdílu“ mohou být použita jako synonyma slova „rovný“.

Obdobná situace je patrná i v textu Ústavy, slovo „rovnost“ neobsahuje a nijak nevymezuje, v preambuli charakterizuje Českou republiku jako „vlast rovnoprávných svobodných občanů“, v čl. 18 odst. 1 a 102, odst. 1 se zmiňuje toliko o rovném volebním právu a v čl. 96, odst. 1 jsou deklarována rovná práva v řízení před soudy.

Dřívější ústavy, s výjimkou ústavy z roku 1968, obsahovaly konkrétní ustanovení, zabývající se lidskými právy a svobodami, dnešní Ústava nikoli. Odkazuje na Listinu jako součást ústavního pořádku. Nicméně ještě jeden rozdíl je patrný. Předchozí ústavy si vyhradily samostatné články či paragrafy, které zdůrazňovaly nutnost rovnosti mezi muži a ženami, dokonce nutnost přijetí opatření, aby této rovnosti bylo dosaženo, kdežto nynější úprava se spokojila s obecnějším konstatováním rovnosti všech lidí v důstojnosti i v právech.

¹¹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 1.

¹² CVRČEK, František. Termín „rovnost“ v nálezech Ústavního soudu ČR. In: *(NE) Rovnosť a rovnoprávnosť, Zborník z mezdinárrodnej konferencie konanej v dňoch 13. – 15. októbra 2005 v Tatranskej Štrbe v rámci riešenia štátneho programu výskumu a vývoja „právne vedy a ich prínos k analýze procesu transformácie v podmienkach integrácie do EÚ*. 1. vydání. Bratislava: Slovak Academic Press, spol. s.r.o., 2005, s. 38.

1.2 Princip rovnosti v judikatuře Ústavního soudu

Ústavní soud se otázkou rovnosti a diskriminace ve své rozhodovací činnosti musel zabývat již mnohokrát, ať už se jednalo o abstraktní či konkrétní kontrolu norem a jejich souladu s ústavou.¹³

Již Ústavní soud ČSFR ve svém rozhodnutí¹⁴ rovnost, jako ústavněprávní pojem, vykládal z roviny jejího proměnlivého charakteru, vnímal ji jako kategorii relativní, která vyžaduje odstranění neodůvodněných rozdílů. Zároveň prohlásil, že stát, v rámci zachování řádného chodu svých jednotlivých funkcí, je oprávněn zvážit, zda určité společenské skupině poskytne více výhod, než skupinám ostatním nebo naopak, zda určitou skupinu poněkud znevýhodní. Přitom však zdůraznil, že se nesmí jednat o zásahy libovolné.

Ochrana principu zákazu diskriminace a principu rovnosti je shodně mezinárodním i domácím právem spojována s ochranou jiného základního práva nebo svobody, které jsou deklarovány ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou. Vyjadřuje se tak propojenost rovnosti s jinými sociálními hodnotami.¹⁵

Princip rovnosti sám o sobě chránit nelze, je příliš obsáhlý, neuchopitelný, je obhajitelný teprve ve spojitosti s jinou společenskou hodnotou či právem, na jejichž nemožnosti, nedosažitelnosti nebo omezenosti se projevuje také porušení principu rovnosti. Ohledně tzv. akcesorického či naopak neakcesorického charakteru principu rovnosti jsou vedeny polemiky. Tato diplomová práce se spíše přiklání k akcesorické povaze rovnosti, tak jak již byla rámcově popsána ve výše uvedeném odstavci.

Rovnost zde tedy není pojímána jako samotné základní právo, nýbrž převažuje názor, že se jí lze domáhat jen ve spojení s jiným základním právem,¹⁶ což ostatně dokládá i samotný název předmětné diplomové práce a například i tento názor Ústavního soudu:

¹³ Abstraktní kontrola norem znamená, že ÚS rozhoduje o ústavnosti právních předpisů, aniž by takové rozhodování bylo iniciováno v souvislosti s projednáváním konkrétního případu, kdy byla právně ústavnost určitého právního předpisu zpochybněna. Naproti tomu konkrétní kontrola určité normy nastává, pokud je přímo návrhovatelem žádáno, aby byla ústavnost dané normy prověřena. Srov. ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde, a.s. 2005, s. 253.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 5. října 1995, sp. zn. Pl. ÚS 5/95

¹⁶ WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva. S dodatkem principů práva evropského a mezinárodního*. Praha: Bohemia, 2007, s. 129.

„Nerovnost v sociálních vztazích, má-li se dotknout základních lidských práv, musí dosáhnout intenzity, zpochybňující, alespoň v určitém směru, již samu podstatu rovnosti. To se zpravidla děje tehdy, je-li s porušením rovnost spojeno i porušení jiného základního práva.“¹⁷

Zajímavé pojetí rovnosti je obsaženo v dalším rozhodnutí¹⁸, kdy při výkladu článku 1. Listiny, Ústavní soud rovnost, v jeho ustanovení obsaženou, přirovnává ke stavebnímu kamenu hodnotového řádu demokratických společností, na druhé straně se o rovnosti vyjadřuje jako o ideji nedosažitelné, sociální realita se s ní nepřekrývá, což je ostatně důvod, proč na jejím absolutním dosažení trvat nelze. Hovoří se o jakési rovnosti „na pochodu“.

Společnost se neustále vyvíjí, objevují se nové patologické jevy nebo se naopak vracejí staré, již v minulosti potlačené. Zákonodárce proto musí být schopen pružně reagovat a snažit se zachovat rovnováhu, často prostřednictvím zvýhodnění nebo znevýhodnění dané sociální skupiny. Je možné tvrdit, že rovnostní klauzule je obsažena ve všech mezinárodních i vnitrostátních rovnostních dokumentech, přičemž mnoho právních řádů ji rovněž posiluje zákonnými opatřeními.¹⁹ V současné době je celosvětově řešena ekonomická krize, v měřítku národním může jako příklad výše uvedeného zvýhodnění posloužit velmi diskutovaná otázka zavedení tzv. „šrotovného“.

Je však nezbytné zvážit míru proporcionality mezi daným zvýhodněním, popřípadě omezením, a zamýšleným cílem. Zásah do práv a svobod musí být striktně účelný, legitimní a prospěšný, jinak by se mohlo stát, že ve snaze zmírnit nerovnost v jedné oblasti, bude vyvolána fatální nerovnost v oblasti jiné. Každému člověku tedy nemusí být přiznáno jakékoli právo a je možné akceptovat i nerovné zacházení mezi různými subjekty, aniž by bylo kvalifikováno jako porušení principu rovnosti. V tomto okamžiku se nabízí otázka, zda pojmy rovnost a spravedlnost jsou zaměnitelné. Já se domnívám, že nikoliv. Mají však společnou vlastnost a tou je jejich faktická nedosažitelnost. Zajisté má však spravedlnost blíže k pojetí rovnosti v materiálním smyslu, nežli formálním.

Proměnlivý charakter kategorie rovnosti je především evidentní v oblasti práv hospodářských, sociálních, kulturních a menšinových, kde jsou zásahy státu často přímo

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 4/95

¹⁹ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 1. (z anglického originálu: „Discrimination Law, Oxford University Press, 2001, přeložila Tereza Kodíčková).

vyžadovány, zákonodárci se tak nabízí široký prostor k vypořádání se s faktickou nerovností uvnitř společnosti. Na druhé straně občanská a politická práva a svobody jsou natolik citlivou oblastí, že stát těžko prosazuje aktivní zásahy pro odlišné zacházení se specifickými subjekty.²⁰ Což je vlastně důvod, proč je opravdu obtížné přijmout některá pozitivní opatření, která by kromě již deklarované formální rovnosti napomohla také k dosažení rovnosti v materiálním slova smyslu. Pozitivním opatřením však bude věnována jiná, samostatná kapitola.

1.3 Vyjádření rovnosti v Ústavách vybraných evropských zemí

Jako první bych zmínila Ústavu Slovenské republiky.²¹ Ústava Slovenské republiky má, stejně jako ústavy většiny evropských zemí, psanou podobu, nicméně na rozdíl od Ústavy České republiky jsou v jediném dokumentu obsažena ustanovení státotvorného charakteru. Tím je myšleno rozdělení moci a postavení jednotlivých státních orgánů, zároveň však také obsahuje články, jež vymezují pojetí základních lidských práv a svobod. Nabízí se otázka, za jakým účelem tuto její vlastnost zmiňují, vždyť podobně tomu je i v řadě ústav jiných zemí. Důvodem, proč se nad touto odlišností pozastavuji je dlouholetý společný ústavní vývoj České a Slovenské republiky. Tvůrci Ústavy Slovenské republiky se tedy rozhodli katalog lidských práv včlenit přímo do textu samotné Ústavy. Stěžejní je článek 12, který deklaruje, že lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i právech.

Základní zákon pro Spolkovou republiku Německo²² vyjadřuje v článku 3, odst. 1 princip rovnosti před zákonem a v odst. 2 samostatně zdůrazňuje rovnoprávnost mezi muži a ženami.

Ústava Francouzské republiky²³ ve své preambuli jednak odkazuje na Deklaraci práv člověka a občana, jednak princip rovnosti přímo obsahuje v souvislosti s vytvořením společenství se zaoceánskými teritorii. V článku 2 zaručuje rovnost všem obyvatelům před zákonem bez ohledu na jejich původ, rasu či náboženství.

Polská Ústava také rovnost zmiňuje již ve své preambuli, konkrétně všechny občany Polské republiky označuje za rovné v právech. Zajímavé vyjádření principu rovnosti se

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

²¹ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

²² Základní zákon (užit ve znění pozdějších předpisů) byl schválen Parlamentní radou západní zóny okupovaného Německa 8.5.1949, v platnost vstoupil 23. 5. 1949

²³ Ústava 5. republiky, schválená 28. srpna 1958, ve znění pozdějších předpisů

objevuje v článku 6, ve kterém se Polská republika zavazuje zajistit takové podmínky, aby měli lidé rovný přístup ke kulturním památkám, které jsou pramenem národní identity, kontinuity a rozvoje. Článek 25 deklaruje rovná práva církvím nebo jiným náboženským organizacím, článek 32 dále rovná práva před zákonem pro všechny osoby a právo na rovné zacházení ze strany veřejných orgánů.

Italská Ústava²⁴ rovněž ve svém čl. 3 zaručuje rovná práva před zákonem všem obyvatelům země, ve stejném článku také konstatuje, že všichni občané mají rovné společenské postavení, což je poměrně idealistické tvrzení, v reálném životě těžko dosažitelné. V čl. 8 prohlašuje rovnost ohledně výběru náboženského vyznání. Nevšední pojetí rovnosti nabízí dále článek 29, zabývá se manželstvím a slibuje právní i morální rovnost mezi manželi. Těžko si však představit, co může být konkrétně myšlenou onou „morální rovností“. Čl. 37 připisuje pracujícím ženám rovná práva a stejně vysoké platy jako mají v obdobných pozicích pracující muži. Článek 51 zaručuje rovné volební podmínky pro obě pohlaví.

Ústavní zákon Finska²⁵ rovněž v článku 6 deklaruje rovnost každého před zákonem, dokonce zaručuje rovný přístup dětem, jako individualitám, které, s ohledem na dosažený stupeň rozumového vývoje, mají právo ovlivňovat záležitosti, které se jich týkají. Dále chrání rovnost pohlaví, ať už jde o společenské aktivity nebo profesní život, obzvláště je zdůrazněna rovnost v odměňování.

Uvedené Ústavy byly vybrány náhodně, nicméně každá, byť v různých modifikacích, se snažila princip rovnosti pojmut a dále rozvést. Faktem je, že žádná z nich neobsahovala alespoň náznak definice onoho pojmu, naopak, pracuje s ním jako s veličinou, jejíž význam je všeobecně jasný. Ústavy obsahují rovnost v právech, liší se však v tom, jestli rovnost práv zaručí každému člověku nebo ji omezí pouze na okruh občanů dané země. Dále je patrné, že některé Ústavy se nezděhají konkretizovat a deklarovat tak rovnost v odměňování mezi muži a ženami, rovnost v přístupu ke kulturním památkám a morální rovnost.

1.4 Princip rovnosti v historických souvislostech

Myšlenky přirozené rovnosti všech lidí se věnovali již antičtí filosofové a učenci, jako byl například Aristoteles, řecká a římská stoická škola, mezi jejichž zástupce patřil Zénón

²⁴ Ústava Itálie přijatá 22. 12. 1947, ve znění pozdějších předpisů

²⁵ Ústavní zákon Finska přijatý 11. června 1999, ve znění pozdějších předpisů

z Kitia, Cicero, Seneka²⁶. Jejich zásluhou byla idea rovnosti lidí jako členů jedné společnosti povýšena nad městské a etnické hranice. Na této úrovni se však jednalo o rovnost mezi svobodnými muži, antická a středověká společnost byla uspořádána hierarchicky. Filozofové a učenci Aristotelem počínaje, Tomášem Akvinským konče, se vůbec nezdřáhali odůvodňovat podřízenost žen a otroků, vycházející z jejich údajné vrozené méněcennosti, iracionality a neschopnosti žít svůj život bez dohledu a vedení svobodných mužů²⁷.

Uplatňování principu rovnosti se však nezadržitelně rozšiřovalo na stále početnější okruh lidí a vztahů, o jeho posun se do jisté míry zasadili i představitelé křesťanství. Středověk přinesl, vzhledem k rozvinutější a detailizované struktuře práva, další vývoj.

Samozřejmě by bylo velice zajímavé zkoumat princip rovnosti a z něj plynoucí pozici ženy ve starověkých kulturách i v raném středověku, jenomže pro účely této práce bude relevantní spíše novodobá historie, Osvícenstvím počínaje.

Osvícenství bývá charakterizováno jako období podněcující intelektuální, mravní a ekonomickou emancipaci nově se prosazujících politických vrstev. Stavovská privilegia začala ustupovat do pozadí a myšlenka rovnoprávnosti se stala modlou napříč společností. Již koncem 18. století se objevil názor, že žena a muž jsou rovnocenné bytosti. Jak už bývá zvykem, v okamžiku, kdy se s určitou myšlenkou sžije větší okruh lidí, zbývá již krůček k prvním pokusům o její realizaci.

Úkol to však rozhodně nebyl jednoduchý, konečného cíle se vlastně nepodařilo dosáhnout dodnes. Přesto je znatelný obrovský pokrok. Když se podíváme na některá ustanovení Všeobecného občanského zákoníku z počátku 19. století²⁸, o dosažení velkého posunu nemůže být pochyb. Zákoník obsahoval „perly“ tohoto typu: „Manželka je i v domácnosti pouze vykonavatelkou manželových příkazů. Manžel je hlavou rodiny, oprávněn vést domácnost, zastupovat manželku na veřejnosti.“

Z pohledu soudobé společnosti je sice kritika na místě a s úlevou může být konstatováno, že takovéto „teze“ již byly překonány. Na druhou stranu šlo o úpravu poplatnou době, těžko zákonodárcům tento přístup vyčítat, neboť to byly názory všeobecně přijímané, jako součást každodenní reality, ostatně samotní zákonodárci byly k takovému přístupu vychováni.

²⁶ HOLLANDER, Pavel. Problém spravedlnosti. *Právnický*, roč. 1998. č. 6, s. 454.

²⁷ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 4.

²⁸ Zkráceně ABGB, v českých zemích platil (již novelizovaný) do roku 1950, v částech věnovaných pracovnímu právu dokonce platil do roku 1966, v Rakousku je účinný dodnes. Byl vydán pro všechny země habsburské monarchie, s výjimkou Uher, jako císařský patent č. 946/1811, účinný byl od 1. ledna 1812.

Nelze rovněž nezmínit odkaz Velké francouzské revoluce, která měla bezesporu dalekosáhlý historický význam. Odstartovala industrializaci, zasadila základní kameny modernímu politickému myšlení, napomohla vzniku politickým institucím a demokratizaci společnosti. Díky revoluci také, byť krátkodobě, došlo ke zlepšení postavení francouzských žen, jež se revoluce také aktivně účastnily a odměnou jim bylo volební právo (bohužel dočasně).²⁹

Pravdou však je, že „osvícení“ filosofové si rovnoprávnost vykládali poněkud zkresleně a omezeně. Důkazem toho je např. Jean – Jacques Rousseau, který ve svém díle Společenská smlouva sice zarputile obhajuje moderní společnost, co by společenství rovnoprávných lidí, propaguje rozvoj demokracie, vzdělanou a informovanou veřejnost. Bohužel oním společenstvím rovnoprávných lidí jsou myšleni jen muži, ženy opět „získaly“ sféru soukromou, tedy péči o rodinu.

J. J. Rousseau však nebyl jediný, kdo zastával tyto názory, vedle něj je možné uvést Georga Wilhelma Friedricha Hegela. Rovněž on se ve svém díle zabýval lidskou svobodou, rovnoprávností. Ženám však také předurčil soukromou oblast, zatímco muže nazýval „bytostmi veřejnými“.³⁰ Oba pánové byli sice v tehdejší době pojímáni za volnomyšlenkáře, dychtící po změně, nicméně stále odmítali zahrnout mezi politický termín „občané“ i ženy. S trochou nadsázky a ironie je možné říci, že ženám bylo stále přiřazováno postavení nadřazené domácímu zvířectvu, avšak podřazené muži.

Vývoj však nikdo zastavit nemohl, přestože byly ženy z politického a veřejného života celkově vytěšňovány. Proces již byl započat, sílící ženské hnutí se v 19. století stalo novým fenoménem, ať už se to pánům třímajícím otěže moci líbilo či ne, bylo třeba s ním počítat, což ostatně platí dodnes. Jeho význam zanikne až v okamžiku, kdy ženy všeobecně a fakticky, nejen „na papíře“, nabudou rovná práva a odpadne tak důvod, pro který bylo hnutí zakládáno.

²⁹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. Praha: Libri. 2005, s. 10.

³⁰ Tamtéž, s. 11.

2 ROVNOST POHLAVÍ V PRÁVU EU

V této kapitole bych se ráda zabývala postojem Evropských společenství, resp. Evropské Unie, k otázce rovnosti pohlaví, a to s ohledem na fakt, že všechny členské státy svým vstupem do EU souhlasily, že přenesou určité pravomoci svých orgánů³¹ na EU a budou následovat společnou politiku, což je ostatně projevem uznání její nadstátnosti, supranacionality.³²

Snahou tedy bude zjistit, jaký postoj EU k dané problematice zaujala a které prostředky pro jeho realizaci byly zvoleny.

Evropská společenství se otázkou parity mužů a žen zabývala již od svého založení, z počátku se však jednalo jen o rovnoprávnost a stejné zacházení na trhu s pracovní silou, postupně však došlo k rozšíření zájmu o tuto problematiku do dalších společenských sfér, což souviselo především s realizací konceptu evropského občanství.³³

V následujícím textu již byla zohledněna změna zakládajících smluv EU, která je důsledkem přijetí a následné ratifikace Lisabonské smlouvy.³⁴

2.1 Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů

Dne 1. 3. 2006 vydala Evropská komise Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů pro období 2006 – 2010.³⁵

Jedná se o dokument, jenž si vymezuje šest prioritních oblastí v rámci rovného postavení žen a mužů, kterými se EU ve svých činnostech bude především zabývat. Konkrétně se jedná o stejnou ekonomickou nezávislost pro muže a ženy, dále o sladění soukromého a profesního života, o podobné zastoupení v rozhodovacích procesech, o

³¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky, čl. 10 a.

³² srov. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 25.

³³ MILLNS, Susan. Gender Equality, Citizenship, and the EU Constitutional Future. In: *European Law Journal*, vol. 13, No. 2, 2007, s. 218 – 219.

³⁴ Smlouva byla podepsána v Lisabonu, dne 13. prosince 2007, mění zakládací smlouvy EU – tj. Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, aniž by je sama nahrazovala. [cit. 20. 2. 2010]. Dostupné na: < <http://www.mvcr.cz/clanek/lisabonska-smlouva.aspx> >.

³⁵ Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů*. Brusel: KOM. 2006, s. 22. [4. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>>.

odstraňování všech forem násilí založeného na pohlaví, o vytěsňování stereotypů v oblasti pohlaví a nakonec o podporu rovného postavení žen a mužů v zahraniční a rozvojové politice.

Plán si především klade za úkol vymezit cíle, kterých by EU v rámci této problematiky chtěla dosáhnout a vydefinovat si pro tento účel postupy, jež budou sledovány pro úspěšnou realizaci.

Evropská komise však na toto konto zdůrazňuje, že úspěšnost programu rovného postavení mužů a žen se nemůže odvíjet jen od činnosti orgánů EU, je si plně vědoma, že dosažení vytyčených cílů bude podmíněné vzájemnou spoluprací nejen s členskými státy, ale i dalšími zúčastněnými subjekty.

Pro účely této diplomové práce bude relevantní se dále zaměřit především na oblast stejného zastoupení mužů a žen v rozhodovacích procesech. Nicméně je důležité alespoň poukázat na vzájemné propojení jednotlivých oblastí zájmu tohoto plánu. Pokud mají ženy aktivně vstupovat do politického života, je zřejmé, že budou potřebovat přístup k adekvátnímu vzdělání. Rovněž jim musí být umožněno dosažení ekonomické nezávislosti, aby mohly získat finanční prostředky vlastním přičiněním a měly tak možnost rozhodovat, do jakého zboží či služeb zainvestují. Nebude snad troufalé tvrdit, že alespoň pokud jde o vzdělání, jsou země EU připravené poskytnout srovnatelné podmínky oběma pohlavím, také pracovní trhy jsou převážně otevřeny pro všechny.

Přesto stále přetrvávající a bohužel i těžko odstranitelnou barikádou na cestě k dosažení kýžené rovnosti pohlaví zůstávají staletími udržované stereotypy, jež jsou nadále pevně zakořeněné v evropských společnostech (a nejen evropských).³⁶ Zmíněnými stereotypy je myšleno stále nepřekonané přesvědčení o jediné předurčenosti žen, a to k péči o domácnost, k mateřství a vytváření zázemí muži budujícímu kariéru. Je jasné, že se změnou životních podmínek a standardů ve společnosti, se zařazení žen do pracovního procesu stalo nezbytností. Sice tak došlo k částečnému nabourání stereotypu ženy, která je doma a stará se o nerušený klid domácnosti, nicméně se postupně začaly vytvářet stereotypy nové. Ženám tak byly ve světě kariéry určeny hranice, jejichž cílem bylo opět rozdělit sféry vlivu na „mužské a ženské“. Přičemž je pravdou, že ony mužské sféry se opět těšily větší vážnosti a důležitosti. Hovoří se o tzv. strukturálních nerovnostech, kdy je ženám umožněno působit jen v určitých oblastech. V politice jsou ženy spojovány spíše se sociálními, humanitárními a charitativními činnostmi, popřípadě se školstvím. V tuto chvíli se nabízí odpůrný argument z nedávné historie ČR, že toto tvrzení nemůže obstát vedle aktu jmenování ministryně obrany,

³⁶ HEILMAN, Madeline E. Sex Discrimination and the Affirmative Action Remedy: The Role of Sex Stereotypes. In. *Journal of Business Ethics*, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, vol. 16, 1997 s. 877-889.

paní doktorky Vlasty Parkanové. Ve Francii momentálně působí ministryně financí – Christine Lagardová, v katolickém Polsku v roce 2006 zastávala stejnou funkci Zlota Gilowska. V letech 1997 – 1998 byla ve Velké Británii ministryně průmyslu - Margaret Mary Beckettová, ve Švédsku tento post v současnosti získala rovněž žena – Maud Olofsson (výčet má pouze demonstrativní účel).

Pokud se však podíváme do minulosti, musíme dát za pravdu zjištění, že se jednalo a jedná o situace spíše neobvyklé a ministryně obrany, průmyslu či financí jsou opravdu v porovnání s muži – ministry - minoritou. Nicméně i tyto hranice postupně byly a pořád jsou překonávány. Ženy začínají obsazovat politická a pracovní místa, u kterých by to bylo dříve nemyslitelné.

Vraťme se však zpět k Evropské komisi a jejímu plánu. Evropská komise rovné postavení žen a mužů klasifikuje jako základní právo, společnou hodnotu EU a nezbytnou podmínku pro dosažení cílů EU³⁷. Evropská komise nedostatečné zastoupení žen v politickém rozhodování klasifikuje jako demokratický deficit, který musí být řešen. Je třeba podporovat aktivní občanství žen, podněcovat jejich účast v politice a ve vedoucích funkcích veřejné správy. Nástrojem k dosažení těchto vytýkaných nedostatků se má stát realizace akčních plánů pro rovné postavení mužů a žen, vypracování a provedení výzkumů zaměřených na paritu, monitorování a vyhodnocení praxe, převládající ve společnosti a hledání účinných prostředků k překonání stávajících stereotypů. Je důležité usnadnit ženám vstup do netradičních odvětví, stejně jako podporovat přítomnost mužů v odvětvích, kde jsou tradičně zaměstnávány ženy.³⁸

Rovněž bude nezbytné zaměřit se na vytváření protidiskriminačních právních předpisů a zároveň pozitivně motivovat ženy k aktivnímu přístupu.

Evropská komise v tomto plánu rovněž zdůrazňuje klíčovou roli médií. Touto cestou je ostatně vyzývá ke změně přístupu, média by tak měla přispět k vytváření objektivního obrazu schopností a potenciálu žen a mužů, jež mohou nabídnout moderní společnosti.

³⁷ Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů*. Brusel: KOM. 2006, s. 2. [cit. 4. 3. 2010]. Dostupné na: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>>. srov. MILLNS, Susan. Gender Equality, Citizenship, and the EU Constitutional Future. In. *European Law Journal*, vol. 13, No. 2, 2007, s. 230 - 232.

³⁸ Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů*. Brusel: KOM. 2006, s. 8. [cit. 4. 3. 2010]. Dostupné na: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>>.

Dle Evropské komise je možné rovného postavení žen a mužů dosáhnout jen prostřednictvím jasného závazku na nejvyšší politické úrovni.³⁹ Evropská komise se snaží podporovat rovné postavení přímo ve vlastních řadách a jít tak příkladem, ale zároveň zdůrazňuje, že bude třeba lepší přístup a řízení na všech úrovních, tedy na úrovni institucí EU, členských států, jejich parlamentů a obecně na úrovni občanské společnosti. Významnou příležitostí pro porovnání a monitorování situace by mohla být pravidelná setkání a konference ministrů členských států, pod jejichž resort tato problematika spadá.

2.1.1 Evropský pakt pro rovné postavení žen a mužů

Evropská komise se ve svém plánu dále odvolává na již přijatý Evropský pakt pro rovné postavení žen a mužů⁴⁰, který má představovat závazek na nejvyšší politické úrovni členských států ve spolupráci s Evropskou komisí.

Dne 27. 10. 2005 se v Hamton Courtu⁴¹ konal neformální summit EU, z něhož výše uvedený pakt vzešel. Pro EU vymezil klíčové priority, které měly být odpovědí na otázku, jak se vypořádat s výzvami a příležitostmi, které přináší globalizace. EU si plně uvědomila, že je potřeba reagovat na ekonomické a demografické změny. Evropa nezadržitelně stárne, což je fakt známý již několik let, proto je třeba zajistit, aby potenciální pracovní síla byla plně využita. Evropská společnost si nemůže za stávající situace dovolit „přepych“ plýtvání, spočívající ve stereotypním vytěsnění žen z pracovního trhu. A ženy už se nespokojí s méně lukrativními místy, mají plnohodnotné vzdělání, ambice a nebojí se rozhodovat.

Evropský pakt o rovnosti žen a mužů by měl pomoci ke zvýšení účasti žen na trhu práce a podporovat rovné příležitosti pro ženy a muže ke sladění pracovního a rodinného života. Cílem této snahy má být usnadnění plného využití výkonného potenciálu evropské pracovní síly a odstranění nerovnosti nejen v oblasti zaměstnanosti a sociální ochrany, ale podporovat vyšší účast žen v politickém a ekonomickém životě. Uplatnit hledisko genderu ve všech veřejných aktivitách. Jenom pro úplnost nutno dodat, že za ČR pakt podepisoval tehdejší premiér Jiří Paroubek, za Francii prezident Jacques Chirac, za Španělsko prezident José Luis Rodríguez Zapatero, za Finsko premiér Matti Vanhanen a za Dánsko premiér Anders Fogh Rasmussen. Není mezi nimi jediné ženské jméno, což na jednu stranu potvrzuje velmi nízké procento žen v nejvyšších politických kruzích. Ta stejná informace však na druhé

³⁹ Tamtéž, s. 11.

⁴⁰ *Evropský pakt pro rovné postavení mužů a žen* [cit. 12. 3. 2010]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2823/Equality_Pact_060209cs.pdf>.

⁴¹ Hamton Court Palace je původní královský palác v Londýně.

straně indikuje fakt, že muži politici, reprezentující jednotlivé členské země, si problematiku této nerovnosti uvědomují a jeví zájem ji měnit.

2.1.2 Průběžná hodnotící zpráva

Činnost Evropské komise v této oblasti však vypracováním výše uvedeného plánu nekončila. Dne 26. 11. 2008 byla vydána průběžná zpráva o uskutečňování tohoto plánu.⁴² Evropská komise ve své průběžné zprávě rekapituluje úspěchy politiky podporující rovnost žen a mužů, kterou EU, dříve Společenství, uplatňuje již půl století. Pokrok je sice znatelný, přesto však nadále přetrvávají nerovnosti a v souvislosti s proměnou společnosti se objevují další negativní vlivy, které je třeba řešit.

Průběžná zpráva postupně hodnotí dosažení stejné hospodářské nezávislosti pro ženy a muže, kvalitu sladění pracovního, soukromého a rodinného života, podporu rovné účasti žen a mužů na rozhodovacím procesu, odstraňování násilí založeného na pohlaví a obchodování s lidmi, odstranění genderových stereotypů, podporu rovnosti žen a mužů vně EU a v závěru se opět snaží vymezit následující cíle a postupy k jejich dosažení.

Pokud jde o podporu rovné účasti žen a mužů na rozhodovacím procesu, Evropská komise opět zdůrazňuje myšlenku, že účast všech občanů a občanek na politickém a rozhodovacím úseku je naprostou nezbytností z pohledu demokracie a hospodářství, navíc je neodmyslitelným kritériem pro příslušnost k Unii.⁴³ Evropská komise k této problematice nechala vypracovat zprávu, která prokázala, že ženy jsou ve všech sférách moci ve většině členských států i v orgánech EU stále nedostatečně zastoupeny.

Na závěr průběžné zprávy je opět vyzdvížen fakt, že se podařilo na tomto poli dosáhnout významného posunu a začíná být patrné, že cíle plánu se postupně promítají do politik členských zemí a to v konkrétní podobě. Určitý pokrok byl dosažen ve většině opatření, kterými se původní plán zabýval. Stále je však na čem pracovat.⁴⁴

⁴² Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému sociálnímu výboru a výboru regionů. *Průběžná zpráva o uskutečňování plánu pro dosažení žen a mužů* (2006 – 2010). Brusel: KOM. 2008, s. 9. [cit. 8. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0760:FIN:CS:PDF>>.

⁴³ Taktéž, s. 5.

⁴⁴ Taktéž, s. 9.

2.2 Institut pro rovnost žen a mužů

Institut pro rovnost žen a mužů (dále jen Institut) byl zřízen na základě nařízení Evropského Parlamentu a Rady.⁴⁵ Toto nařízení bylo odrazem převažujícího názoru, že rovnosti žen a mužů není možné dosáhnout jen antidiskriminační politikou, ale tato politika musí být podpořena přijetím opatření, která pomohou prosadit vyváženou participaci mužů a žen na životě společnosti. Nově zřízený Institut má k dosažení tohoto cíle směřovat.⁴⁶

Institut své úkoly vykonává v mezích pravomocí EU, s ohledem na přijaté cíle a vytyčené oblasti zájmu, které Institut specifikuje ve svém ročním programu. Snahou institutu je především úzce spolupracovat s ostatními subjekty EU a jimi přijatými plány, aby se předešlo zdvojení úsilí. Institut má zejména zajistit co nejlepší využití informací o dané problematice, v podstatě se pokouší zohlednit výstupy z jakéhokoli zdroje a přihlíží k činnostem, které již byly vykonány orgány EU i dalšími institucemi, subjekty, příslušnými vnitrostátními a mezinárodními organizacemi, úzká kooperace je rovněž udržována na úrovni příslušných útvarů Evropské komise, včetně Eurostatu⁴⁷.

Stěžejní spolupráce Institutu probíhá s Evropskou nadací pro zlepšení životních a pracovních podmínek, s Evropským střediskem pro rozvoj odborného vzdělávání a s Agenturou Evropské unie pro základní práva. Celkově má Institut přispívat k prosazování rovnosti žen a mužů a utvrzovat tuto rovnost. Úkolem je také začleňovat hledisko rovnosti žen a mužů nejen do všech politik EU, ale i do vnitrostátních politik, souhrnně tedy bojovat proti diskriminaci pohlaví a zvyšovat informovanost občanů EU. K rozhodujícím činnostem Institutu patří shromažďování informací, jejich analýza, následný přenos a s tím jsou spojené i snahy zdokonalovat a dále vyvíjet statistické metody pro dosažení relevantních údajů a s jejich pomocí potom realizovat výzkumy.

Institut se rovněž zasadil o zřízení a koordinaci Evropské sítě pro rovnost žen a mužů. Jedná se o síť, která propojuje střediska, subjekty, organizace i jednotlivé odborníky, jež se zabývají otázkami rovnosti žen a mužů. Evropská síť také aktivně organizuje zasedání odborníků ad hoc, dále různé konference, kampaně a setkání na evropské úrovni. Poznatky a

⁴⁵ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 1922/2006, ze dne 20. 12. 2006 *o zřízení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů*. [cit. 113. 2010]. Dostupné na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:403:0009:0017:CS:PDF>>.

⁴⁶ Report on equality between women and men, Luxemburg: Office for Official Publications of the European communities 2008, s. 9.

⁴⁷ Jedná se o statistický úřad EU, formálně podřízený Evropské komisi.

závěry z takovýchto setkání vyhodnocuje a následné výstupy překládá k posouzení Evropské komisi.

Je nutné ještě zdůraznit, že Institut má právní subjektivitu.⁴⁸ Svou činnost vykonává nezávisle na veřejném zájmu.⁴⁹ Je tvořen správní radou, odborným sborem, ředitelem a zaměstnanci, přičemž členové jednotlivých orgánů jsou jmenováni takovým způsobem, aby byla zaručena jednak nejvyšší úroveň odbornosti, ale také vyvážené zastoupení žen a mužů.

Správní rada⁵⁰ přijímá rozhodnutí, která jsou nezbytná pro činnost Institutu, vytváří roční, a vedle něj střednědobý – tříletý – program. Správní rada také zajišťuje, aby byly Evropskému parlamentu a Radě každoročně předány veškeré relevantní informace o činnosti Institutu a výsledcích jeho práce.

Odborný sbor⁵¹ Institutu svou činností pokrývá výměnu informací, týkajících se otázek rovnosti žen a mužů, jeho úkolem je především shromažďování poznatků.

V čele Institutu stojí ředitel, kterého jmenuje správní rada ze seznamu kandidátů navržených Evropskou komisí. Ředitel odpovídá za řádné plnění úkolů Institutu a veškeré personální záležitosti, dohlíží nad vytvářením a realizací programu, zastupuje Institut navenek.

2.3 Rovnost pohlaví v zakládajících smlouvách EU

V následující části této kapitoly se zaměřím na zakládající smlouvy EU, ve snaze získat tak určitou představu o tom, do jaké míry se věnují problematice rovnosti, konkrétně rovnosti pohlaví ve volebním právu. V souvislosti s přijatou a ratifikovanou Lisabonskou smlouvou, budu vycházet z již konsolidovaného znění.

2.3.1 Smlouva o EU

Smlouva o EU⁵² ve svém článku 2 vyjmenovává hodnoty, na kterých je EU založena, vedle lidské důstojnosti, demokracie, svobody a dalších, je uvedena i rovnost.

⁴⁸ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 1922/2006, ze dne 20. 12. 2006 *O zřízení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů*, článek 5 [cit. 113. 2010]. Dostupné na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:403:0009:0017:CS:PDF>>.

⁴⁹ Tamtéž, čl. 6

⁵⁰ Tamtéž, čl. 10

⁵¹ Tamtéž, čl. 11

⁵² VONDRA, Alexandr. *Lisabonská smlouva. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. II. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: Úřad vlády ČR, Odbor informování o evropských záležitostech, 2009, s. 14 – 57.

Zároveň dodává, že jsou společné všem členským státům, ve společnosti, která se vyznačuje, mimo jiné, nepřipustností diskriminace a rovností žen a mužů.

Následuje článek 3, v jehož třetím bodu je zdůrazněno, že EU bojuje proti sociálnímu vyloučení, diskriminaci a podporuje sociální spravedlnost a rovnost žen a mužů.

Článek 6 odkazuje na Listinu základních práv EU, ze dne 7. 12. 2000, ve znění upraveném dne 12. 12. 2007 ve Štrasburku, které je přiznána stejná právní síla jako této smlouvě. Listině základních práv EU se budu věnovat samostatně.

Dále článek 9 konstatuje, že Unie dodržuje zásadu rovnosti svých občanů, kterým se dostává od jejich orgánů, institucí a jiných subjektů stejné pozornosti. Nakonec článek 10 ve svém třetím bodě deklaruje právo každého občana podílet se na demokratickém životě EU.

Je patrné, že v jednotlivých člancích této smlouvy není explicitně uveden zájem EU na zajištění rovnosti ve volebním právu pro muže a ženy, ale nepřímá snad lze dovodit, že především z článku 9 a 10 tento záměr vyplývá.

2.3.2 Smlouva o fungování EU

Smlouva o fungování EU⁵³ ve svém článku 8 konstatuje, že EU při všech svých činnostech usiluje o odstranění nerovností a podporuje rovné zacházení pro ženy a muže. Což je znovu potvrzeno v článku 10, ve kterém je vyjádřeno, že EU se při vymezování a provádění svých politik a činností zaměřuje na boj proti jakékoliv diskriminaci, tedy i na základě pohlaví. Článek 13 je potom konkrétnější v postupu jak diskriminaci řešit, když určuje, že Rada může zvláštním legislativním postupem, po obdržení souhlasu Evropského parlamentu, jednomyslně přijmout vhodná opatření k boji proti diskriminaci na základě pohlaví.

Pokud to shrneme, žádná z výše uvedených zakládajících smluv neobsahuje přímo konkrétní ustanovení, které by se týkalo rovného volebního práva pro muže a ženy. Smlouvy využívají spíše obecnější rétoriku spojenou se zákazem diskriminace, v některých ustanoveních je sice okruh zúžen na muže a ženy, ale opět není zájem přímo orientován na problém nedostatečného zastoupení žen v politice.

Je jasné, že se tak nabízí otázka, zda tedy EU stávající situaci vnímá jako projev diskriminace. Nicméně s ohledem na přijaté plány a programy, které již byly zmíněny na počátku samotné kapitoly, se lze uchýlit ke kladné odpovědi. Alespoň pokud se pohybujeme v rovině materiální rovnosti.

⁵³ Tamtéž, s. 57 - 264.

2.4 Rovnost pohlaví v Listině základních práv EU

Jak bylo zmíněno, článek 6 Smlouvy o EU, odkazuje na Listinu základních práv EU⁵⁴ (dále jen Listina) a přisuzuje jí stejnou právní sílu jako zakládající smlouvě.

Ústavní soud ČR přezkoumával soulad tohoto dokumentu s ústavním pořádkem ČR a nenalezl žádný rozpor.⁵⁵ Již ve své preambuli Listina hovoří o skutečnosti, že EU se zakládá na nedělitelných a všeobecných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity. Listina věnuje otázce rovnosti celou hlavu třetí. V Článku 21 zakazuje jakoukoli diskriminaci, zejména tu, která je založená na pohlaví. Článek 23 je přímo pojmenovaný: „Rovnost žen a mužů“. Prohlašuje, že rovnost žen a mužů musí být zajištěna ve všech oblastech včetně zaměstnání, práce a odměny za práci. Dále je vyjádřen názor, že zásada rovnosti nebrání zachování nebo přijetí opatření poskytujících zvláštní výhody ve prospěch nedostatečně zastoupeného pohlaví.

Je patrné, že v posledně uvedeném ustanovení se již EU dotýká podpůrných instrumentů, které mají dopomoci vyrovnat rozdíly. Zřejmě si dovolím diskutabilní tvrzení, ale jako by v tomto bodě EU připouštěla, že i přes zákony deklarovanou rovnost, rozdíly ve společnosti v tomto směru stále přetrvávají. Státům je tak naznačeno, že mohou svými právními akty vyjít vstříc a dopomoci faktické rovnosti překlenutím zažitých stereotypů, které ženám brání budovat politickou kariéru.

Polsko, Velká Británie a Česká republika si však vyjednaly výjimky, Listina tak pro ně není právně závazná. Prezident ČR, Václav Klaus, podmiňoval podpis Lisabonské smlouvy zajištěním doložky, která se týká právě Listiny. Prezident se obával, že bude ohrožena platnost Benešových dekretů, přestože se jednalo o dekrety spojené s bývalým Československem. Premiér Slovenské republiky s tímto postupem nesouhlasil, neobjevil mezi českou výjimkou a dekrety žádnou souvislost. Od postupu České republiky se tak otevřeně distancoval.

⁵⁴ Listina vešla v platnost spolu s Lisabonskou smlouvou, tedy 1. prosince 2009, viz. VONDRA, Alexandr. *Lisabonská smlouva. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. II. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: Úřad vlády ČR, Odbor informování o evropských záležitostech, 2009, s. 486 - 506.

srov. ŠÍŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1 – Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, a.s. 2007, s. 291.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu, sp. zn. sp. Pl. ÚS 19/08, srov. CAMRDA, Jan. Aplikace Listiny základních práv EU českými soudy. In. *Vliv Lisabonské smlouvy na český právní řád*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha 27. března 2009. Praha: Metropolitní univerzita Praha. 2009, s. 147-156.

Jak již bylo uvedeno, členské státy mohou přijmout opatření, na základě kterých dojde k poskytnutí zvláštních výhod, a tím i zvýhodnění nedostatečně zastoupeného pohlaví, avšak je třeba poukázat na fakt, že tímto postupem se má dosáhnout rovnosti pohlaví v jeho materiální, tedy skutečné, rovině. Formální rovnost často představuje jen určitou ideu, zákonodárce těžko může předvídat všechny překážky a ústrky, které jsou ve společnosti vůči určitým skupinám lidí nastaveny.

2.5 Rovnost pohlaví v judikatuře Soudního dvora EU

Pro výklad komunitárního práva hraje neoddiskutovatelně významnou roli judikatura Soudního dvora EU. Prostřednictvím judikatury je zajištěna jednotná aplikace práva EU ve všech členských státech. Žádná právní norma nemůže být dokonalá v tom smyslu, že se jí samotné podaří zodpovědět všechny nejasnosti a otázky, které vyvolaly potřebu jejího vytvoření. Přílišná vágnost v úpravě či kazuistický přístup bývají spíše na škodu. Právě judikatura napomůže vyplnit vzniklé mezery, vyložit víceznačné pojmy a ustálit jednotný způsob přijetí a následné užívání potřebných opatření⁵⁶.

Soudní dvůr EU zformuloval základní principy komunitárního práva a rovněž ustavil ochranu lidských práv v rámci obecných zásad právních.⁵⁷

Ani judikatura se však nemohla vyhnout otázkám, které se nabízejí vzhledem k jakési dualitě, kterou v sobě nese pojem „rovnost“. Soudní dvůr EU se také mnohdy musel rozhodovat, zda bude postačující zajistit formální rovnost, či je třeba dohlédnout i na skutečné jevy a situace ve společnosti, které odráží rovnost materiální. V souvislosti se zavedením pozitivních opatření, majících podpořit participaci žen na veřejném životě, bude zodpovězení těchto otázek klíčové, a to z hlediska jejich legitimacy.

Pokud má být stanoven a využíván určitý prostředek k zajištění rovnosti, musí se vymezit jeho mantinely, aby bylo jasné, do jaké míry půjde o zdůvodnitelný krok k dosažení rovnoprávnosti a naopak, ve kterém okamžiku už se jedná o pozitivní diskriminaci, která překračuje hranice původního záměru a podporovanou skupinu protěžuje v každém případě, tedy i za cenu porušování zaručených práv u té druhé - původně silnější protistrany. Přiměřenost je tím principem, který nemůže být v těchto případech opomíjen.

⁵⁶ Srov. KARZEL, Daniel. *Evropský soudní dvůr. Praktický průvodce*. Praha: ASPI, a. s., 2006, s. 9.

⁵⁷ ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK Václav, V. *Evropské právo I – Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, a.s. 2007, s. 148.

Velmi známým judikátem v soudnictví EU je tzv. případ „Marschall“⁵⁸. Týkal se německého zákona o zaměstnancích ve veřejné službě. Konkrétně šlo o zákon spolkové země Severní Porýní - Vestfálsko.⁵⁹ Problematickou se stala ta část úpravy, která určila, že v oblastech s menším zastoupením žen než mužů, což se především týká vyšších tříd kariérního řádu, má orgán, který rozhoduje o obsazení uvolněných postů, preferovat ženy. Je tím však myšlena situace, kdy se o místo ucházejí muž a žena stejné způsobilosti, vyznačující se stejnými schopnostmi a profesními zkušenostmi. V tomto případě by měla být vybrána žena, nicméně pokud by se muži podařilo prokázat, že je více profesně vybaven pro daný post, může dané ustanovení zvrátit ve svůj prospěch a pracovní pozice dosáhnout sám.

Soudní dvůr EU musel v tomto případě zvážit, zda dané opatření není v rozporu s německou ústavou⁶⁰, konkrétně s jejím čl. 3, odst. 2 a 3, který diskriminaci z důvodu pohlaví zakazuje. Ústava stanoví, že muži i ženy jsou rovnoprávní. Stát podporuje účinné prosazování zrovnoprávnění žen s muži a působí k odstraňování existujících znevýhodnění.⁶¹

Nakonec se přiklonil k názoru, že i v případech kde jsou ženští a mužští kandidáti stejně kvalifikovaní, bývají muži při povyšování zvýhodňováni především kvůli předsudkům a stereotypům, jež se týkají společenského postavení žen a jejich výkonnosti v zaměstnání. Významnou roli pro pracovní trh hrají i obavy, že ženy z důvodu péče o rodinu a domácnost přeruší častěji svou kariéru, nejsou tak časově flexibilní jako muži a v důsledku těhotenství a péče o novorozence jsou z pracovního procesu často na dlouhou dobu vytrženy.

Soud si všechny tyto faktory uvědomil, a proto judikoval myšlenku, že pouhá skutečnost, že mužský a ženský kandidát jsou stejně kvalifikováni, ještě neznamená, že mají oba srovnatelnou šanci. Proto jsou podpůrná opatření na místě.

Zajímavou argumentaci k výkladu materiálního a formálního nahlížení na rovnost přednesl generální advokát Antonio Saggio v souvislosti s případem „Badeck“.⁶² Opět šlo o spolkovou zemi, tentokrát Hesensko, která přijala opatření ke zrovnoprávnění mužů a žen ve veřejné správě. Především se to týkalo oblastí, kde byly ženy méně zastoupeny než muži.

⁵⁸ 409/95 Hellmut Marschall gegen Land Nordrhein-Westfalen, Slg. [1997], ECR 6363 (dále jen „Marschall“) srov. GRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law. Text, Cases, and Materials*. Fourth edition. New York: Oxford University Press, 2008, s. 915 – 917.

⁵⁹ HAVELKOVÁ, Barbara. Pozitivní opatření k zajištění rovnosti mezi muži a ženami v právu ES. *Právní rozhledy*, 2007, č. 11, s. 389.

⁶⁰ Základní zákon Spolkové republiky Německo z 23. 5. 1949.

⁶¹ KLOKOČKA, Vladimír., WAGNEROVÁ, Eliška. *Ústavy států Evropské unie, díl první*. Praha: Linde, a.s., 2004, s. 232.

⁶² 158/97 Georg Badeck v. Landesanwalt beim Staatsgerichtshof des Landes Hessen. [2000] ECR 01875, (dále jen „Badeck“).

Srov. GRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law. Text, Cases, and Materials*. Fourth edition. New York: Oxford University Press, 2008, s. 916 – 917.

Generální advokát zde zastává názor, že principy formální a materiální rovnosti nejsou tak protichůdné, jak bývá často prohlašováno. Domnívá se, že je především třeba sledovat jejich společný cíl, přesto však považuje za nezbytné zdůraznit, že materiální rovnost má dalekosáhlejší dopad, protože nutí zákonodárce, aby se starali o odstranění faktických problémů určitých skupin obyvatelstva, které nelze řešit pouhým vymáháním dodržování obecného zákazu diskriminace.

K rozporu mezi formálním a materiálním pojetím rovnosti může dojít, pokud je přijato opatření, které nepřiměřeně zasahuje do práv jednotlivců, jež nepatří do vybrané skupiny, pro kterou bylo dané opatření určeno. K problémům také dochází, pokud daná opatření neodpovídají skutečným potřebám znevýhodněné skupiny.⁶³

Dalším přínosnou kauzou, tentokrát již nešlo o oblast SRN, ale Francii, byl případ „Briheche“⁶⁴. Ve Francii bylo stanoveno, že maximální věková hranice pro přístup k zaměstnání ve veřejném sektoru je 45 let. Vdovám, které se podruhé provdaly, však byla udělena výjimka. Na základě této výjimky vdovy, které se znovu neprovdaly, předepsanou věkovou hranici překročit nemohly, ale ty znovuprovdané ano. Ke všemu se tato výjimka vztahovala jen na ženy. Nesouhlas s výše popsanou situací projevil pan Serge Briheche, 48 let starý vdovec, který se proti normě ohradil, neboť mu zmíněná úprava přišla diskriminující.⁶⁵

Generální advokát Maduro, jenž měl daný případ na starost, se rozhodl zabývat podrobněji pozitivními opatřeními a navrhl jejich kategorizaci, přičemž první kategorie představují opatření, která svojí povahou nejsou přímo diskriminační. Jejich cílem je zlepšit vzdělání a kvalifikaci žen. Premisou je zde tvrzení, že rovnost příležitostí vyžaduje poskytnutí prostředků k tomu, aby se mohlo projevit nadání jednotlivých žen.

Druhá kategorie zahrnuje opatření, která mají pomoci ženám lépe koordinovat mateřskou roli s profesní činností.

Třetí skupina opatření rovněž směřuje k dosažení rovnosti žen a mužů na pracovním trhu, v tomto případě však o zvýhodnění žen již lze hovořit, nicméně je tolerováno, aby došlo k nápravě faktické podreprerzentace žen ve veřejném sektoru či manažerských pozicích. V tomto případě již popisujeme podpůrné kvóty či pevně vymezené cíle, kterých je v určitém časovém horizontu třeba dosáhnout.

⁶³ HAVELKOVÁ, Barbara. Pozitivní opatření k zajištění rovnosti mezi muži a ženami v právu ES. *Právní rozhledy*, 2007, č. 11, s. 390.

⁶⁴ 319/03 Serge Briheche gegen Ministre de l'Intérieur, Ministre de l'Education nationale un ministre de la Justice, Slg. [2004] ECR 08807 (dále jen „Briheche“).
Srov. GRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law. Text, Cases, and Materials*. Fourth edition. New York: Oxford University Pres, 2008, s. 917 – 918.

Generální advokát Maduro je přesvědčený, že všechny tyto tři kategorie, mají-li v právním řádu obstát, musí odpovídat třem následujícím kumulativním podmínkám:

1. Vnitrostátní opatření se musí zaměřit na zjednání nápravy existující nevyvážené situace mezi muži a ženami. Z logiky věci plyne, že nejprve je třeba bezpečně prokázat podrepräsentaci žen v určité oblasti a poté podniknout kroky k odstranění příčin tohoto jevu.
2. Účinky a legitimita přijatých opatření musí být průběžně přehodnocovány.
3. Přijatá pozitivní opatření nutně korespondují se zásadou rovného zacházení.⁶⁶

Vzhledem k výše uvedenému je více než patrné, že EU se rozhodně zabývá možnou i faktickou nerovností mužů a žen ve společnosti, jejími příčinami i důsledky, což odráží veliký posun od dob založení Společenství, kdy byl princip rovnosti zohledňován jen v souvislosti s vytvářením celoevropského pracovního trhu a relevantní otázkou v tomto směru byla převážně platová diskriminace mezi muži a ženami⁶⁷.

Kapitola sice nepojednává přímo o volebním právu, ale vlastně ani nemůže. EU není zmocněna, aby určovala a vynucovala společný přístup nebo postoj členských zemí k tomuto základnímu politickému právu, které je prostředkem k dosažení demokratické společnosti. Cílem však bylo poukázat na propojenost oblastí veřejného a soukromého života, alespoň co se týče rovnosti pohlaví. Není to jen politická sféra, kde je nedostatečné zastoupení žen. Také v soukromém sektoru, alespoň v relaci vyšších rozhodovacích postů, ženy chybí.

Z obsahu této kapitoly snad opět vyplývá, že na vině jsou, mimo jiné, přetrvávající stereotypy o roli ženy a muže ve společnosti⁶⁸. EU tyto stereotypy vnímá, již před léty jim vyhlásila válku. Kýžené vítězství nad nimi nepovede jen k vyšší účasti žen na vedoucích postech soukromoprávních společností, ale zároveň se ženám bude dařit vstupovat do politiky

⁶⁵ HAVELKOVÁ, Barbara. Pozitivní opatření k zajištění rovnosti mezi muži a ženami v právu ES. *Právní rozhledy*, 2007, č. 11, s. 392.

⁶⁶ Tamtéž, s. 392.

⁶⁷ FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 86.

⁶⁸ Report on equality between women and men, Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities 2008, s. 11.

a rozhodovacích procesů na celonárodní úrovni. Jedinou válkou tak bude možné dosáhnout vítězství na dvou frontách.

3 POZITIVNÍ OPATŘENÍ

Pojem „pozitivní opatření“ má svůj původ v 60. letech 20. století, a to v USA. Tehdy se poprvé objevil v dekretu amerického prezidenta J. F. Kennedyho⁶⁹. Nešlo však o řešení genderové otázky, ale rasové. Zmíněná listina totiž měla zaručit černošskému obyvatelstvu přístup k zaměstnání⁷⁰. Soudobé výzkumy však směle potvrzují, že obyvatelstvo USA je spíše kladně nakloněno opatřením orientovaným generově, než těm, která směřují k rasovým či etnickým minoritám.⁷¹

Postupně došlo k rozšíření tohoto institutu i do dalších sfér společnosti, často bývá namísto českého ekvivalentu používán přímo termín „affirmative action“.⁷² Setkáme se s různými definicemi, které se pokouší objasnit důležitost a pravý význam pozitivních opatření.⁷³ Ve svém důsledku se jedná o jakousi podporu či zvýhodnění vymezené skupiny lidí (obyvatel), oproti ostatním lidem (obyvatelům), kteří takováto opatření nepotřebují. Jde o situaci, kdy ve společnosti vznikne určitá faktická nerovnost, byť jsou formálně deklarovány rovné podmínky pro všechny, a proto je třeba vymyslet způsob, jak tuto materiální nerovnost zvrátit, ale zároveň zachovat zákonné či ústavní limity, které jsou s rovností formálně spojovány.

Takové zvýhodnění může spočívat v zavedení podpůrných kvót, prominutí určité povinnosti, poskytnutí dotace, služby apod. Pozitivní opatření mají však charakter dočasný, počítá se s tím, že v okamžiku, kdy se materiální a formální rovnost začne v dané oblasti překrývat, v podstatě pomine důvod, pro který byly podpůrné prostředky použity. Nehledě na skutečnost, že s dosaženým cílem začne klesat jejich legitimita.

Používání pozitivních opatření je do určité míry odrazem proměny přístupu k principu rovnosti, kterému vždy nebyla připisována právní závaznost. Uvádí se, že v rakouské monarchii, stejně jako v I. Československé republice, byl ústavní požadavek rovnosti přijímán jen coby apel zákonodárce. Prvorepublikový Nejvyšší správní soud měl

⁶⁹ Executive Order 10925/1961.

⁷⁰ VALENCIA, Elizabeth M. Affirmative Action. *Encyclopedia of Women's Health*, Part 2, Springer US, 2004, s. 75.

⁷¹ Srov. WILSON, David. C., MOORE, David. W., MCKAY, Patrick. F., AVERY, Dereck. R. Affirmative Action Programs for Women and Minorities. *Public Opinion Quarterly*, ABI/INFORM Global, 2008, 72, s. 514-520.

⁷² Srov. HAVELKOVÁ, Barbara. Pozitivní opatření k zajištění rovnosti mezi muži a ženami v právu ES. In. *Právní rozhledy* č. 11, 2007, s. 385.

⁷³ srov. BOBEK, Michal., BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 22.

HYBÁŠKOVÁ, Jana. *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* Praha: Fórum 50%, 2007, s. 29.

dokonce dovodit, že ústavní zásada rovnosti před zákonem nezakládá vůbec žádné subjektivní právo.⁷⁴

3.1 Formální vs. materiální rovnost

Již v první kapitole bylo naznačeno, že konflikt mezi materiální a formální rovností, dá-li se to tak říci, bude stát v pozadí celé diplomové práce, která spíše upřednostňuje význam rovnosti v materiálním smyslu. K čemu je zákony a ústavami deklarovaná rovnost, když v reálném životě početné skupiny lidí prakticky svá práva nemohou realizovat ve stejné míře jako ostatní?

Pokud vyjdeme z teze, že formální rovnost odpovídá premise – „Stejnému stejně, odlišnému odlišně“⁷⁵, záhy nás však napadne – jak vlastně vymezit onu stejnost, které atributy zvolit, abychom mohli vůbec vytvořit skupinu, vůči které budou uplatňovány stejné postupy?

Takto definovanou myšlenku formální rovnosti bych přirovnala k vynálezu, který vznikl v rámci sterilní, technicky plně vybavené moderní laboratoře. Pro vědce, kteří stojí za jeho vznikem, představuje velký pokrok a zúročení vynaložené práce. Nicméně pro laiky – lidi, pohybující se mimo laboratoř, má takový vynález hodnotu minimální, i kdyby pochopili, jakým způsobem vynález sestavit a využívat, nemají k jeho realizaci potřebné podmínky a prostředky. Stejně tak je to i s rovností. Lze sice deklarovat, že všichni lidé jsou si rovni, v reálném životě však naprostá rovnost neexistuje. Je tolik činitelů a faktorů, které mají vliv na život člověka, není proto možné s naprostou jistotou prohlásit, že by určitá skupina lidí měla totožné výchozí pozice a možnosti k dosažení svého záměru.

Je snad možné úspěšně tvrdit, že se zákonodárci při tvorbě právních norem počínají častěji odklánět od formální rovnosti – „de iure“, směrem k rovnosti materiální – „de facto“ a připouští důležitost pozitivních opatření?

Formální podoba rovnosti bývá často spojována s procesně-právními normami, zde však také dochází k vývoji. Soudům i správním orgánům je umožněno využít diskreci či moderační právo, a to nejen u trestního či přestupkového řízení, ale také v občansko-právním řízení, kde se jako příklad nabízí institut „prominutí zmeškání lhůty“⁷⁶ a ve správním řízení jde dále o tzv. „navrácení v předešlý stav“.⁷⁷

⁷⁴ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 5.

⁷⁵ ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*. Překlad Antonín Kříž. Praha: Petr Rezek, 1996, s. 122.

⁷⁶ §58 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ §41 z. č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

V souvislosti s materiální rovností zazněla zajímavá myšlenka, že jejím prostřednictvím dochází k vytváření jakýchsi „soukromých právních režimů“⁷⁸, které jsou výrazem skutečnosti, že právní řád je srozuměn s případnými rozdíly, které mohou mezi jeho občany existovat a snaží se je ve svých právních normách zohlednit. Výstupem onoho zohlednění je i zavedení pozitivních opatření.

Ještě než se však vrátíme zpět k pozitivním opatřením, jejich kategorizaci a členění, je třeba dodat, že je možné setkat se i s přístupem, který kromě materiální a formální rovnosti zohledňuje ještě další kategorie. Jedná se o rovnost příležitostí a výsledků.⁷⁹

Přičemž rovnost příležitostí klade důraz na to, aby lidé měli obdobné startovní pozice, jinak nemůžeme o skutečné rovnosti hovořit, z čehož vyplývá požadavek vůči veřejné moci, která se má aktivně zasadit o realizaci takové rovnosti.

A co se týče rovnosti výsledků, zde je situace jiná v tom směru, že je sice akceptováno konkrétní postavení jednotlivce, s ohledem na jeho příslušnost k dané sociální skupině, nicméně rovnost výsledků se posuzuje pro skupinu jako celek, způsobem takovým, aby odpovídala zastoupení skupiny v dané společnosti. Jednotlivec v tomto případě není určující, hovoří se o „kolektivní“ rovnosti.⁸⁰

3.2 Kategorizace pozitivních opatření

Jak už bylo výše uvedeno, pozitivní opatření je chápáno jako určité zvýhodnění, jež může nabývat různé podoby, zásadní je jeho podpůrný charakter.

Pokud by naopak mělo docházet k určitému omezení druhých lidí, s cílem pomoci znevýhodněným osobám, aby překonaly své nepříznivé výchozí podmínky k dosažení určitého postavení ve společnosti, spíše než o pozitivních opatřeních, bychom mohli hovořit o diskriminaci⁸¹.

Pozitivní opatření musí být konstruktivní a bezprostřední, jejich cílem je vytvořit prostředí, kde rasa, etnicita a pohlaví nebudou hrát roli při snaze povýšit v rámci

⁷⁸ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 17.

⁷⁹ Tamtéž, s. 10,

srov. FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, s. 10 – 14.

⁸⁰ Srov. BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 18 – 20.

⁸¹ srov. ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část – Úmluva*. Praha: Linde, a.s., 2010, s. 622.

hierarchických struktur společnosti.⁸² Jestliže má daná osoba potřebné schopnosti a kvalifikaci pro danou profesi či politické uplatnění, nemůže být vůči ostatním fakticky znevýhodňována.

Tato práce se především věnuje genderové tématice, nicméně je třeba zdůraznit, že pozitivní opatření jsou ve srovnatelné, ne-li vyšší míře, spojována s rasovou a etnickou nerovností a není to jen případ USA. Evropa má rovněž svá ohniska sváru, například ve Francii se jedná o minoritu se severoafrickými kořeny, Německo často řeší problémy s tureckou menšinou, ve Velké Británii a Nizozemí žijí početné skupiny muslimského obyvatelstva. V České republice je otázka pozitivních opatření často skloňována v souvislosti s romskou populací.

V podstatě všechny země se snaží nějakým způsobem vypořádat s odlišnostmi minoritních skupin svého obyvatelstva, a to v tom smyslu, aby jim nebyly překážkou v kariérních příležitostech či při výkonu občanských a politických práv, která jim náleží. Zároveň je však třeba zdůraznit, že pozitivní opatření nemohou nahradit nedostatečnou kvalifikaci či schopnosti, které jsou pro výkon řady funkcí ve společnosti nezbytné.

Rozhodně hovoříme o institutu, který vzbuzuje rozporuplné reakce jeho sympatizantů i oponentů. K nejsilnějším negativním argumentům patří fakt, že se jejich prostřednictvím uměle koriguje často dlouhodobě přetrvávající stav, který je výsledkem určité společenské evoluce. Pro příklad nemusíme chodit daleko, stereotypně chápané postavení žen a mužů má dostatečnou vypovídající hodnotu. Po celá staletí byla ženám spíše připisována role matky a jejich místo patřilo doprostřed rodinného kruhu, zatímco muži představovali vůdce, kteří rozhodovali

o budoucnosti celé společnosti. A fungovalo to, proč by se tedy mělo něco měnit? A ke všemu za pomoci uměle vykonstruovaných postupů - kvót, které mají zajistit, že se ženy za každou cenu musí do veřejného života zapojit. Je však jasné, že i v tomto případě bude záležet na úhlu pohledu. Muži, kteří doposud úspěšně obsazovali přední místa volebních kandidátních listin, musí najednou ustoupit a riskovat, že nebudou zvoleni jen z toho důvodu, že jakési podpůrné kvóty přikážou politickým stranám, aby zavedly např. tzv. zipovou metodu⁸³, či obsadily alespoň jednu z prvních tří pozic na kandidátní listině ženou. Z pohledu pánů, kteří se tak obávají o svoji politickou budoucnost, jsou negativní reakce pochopitelné. Zarážející

⁸² LIBERTELLA, Anthony F., SORA, Sebastian A., NATALE, Samuel M. Affirmative Action Policy and Changing Views. In. *Journal of Business Ethics*, 2007, vol. 74, s. 66.

⁸³ Na kandidátní listině jsou mužští a ženští kandidáti umísťováni střídavě, aby se jednak zvýšil počet žen a zároveň se také předešlo tomu, že ženy půjdou do voleb z posledních, mnohdy prakticky nevolitelných pozic.

jsou však obdobné názory i u političek, od kterých by se spíše očekávalo, že se budou snažit zjednodušit situaci svým potenciálním kolegyním a uvnitř „mužské politiky“ sehraji roli jakési „páté kolony“, aby se jejich řady rozšířily.

V ČR proti zavedení podpůrných kvót již tradičně vystupuje např. paní Miroslava Němcová, 1. místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, poslankyně za stranu ODS. Zastává názor, že ženy by měly být schopné prosadit se na základě svých předpokladů, znalostí a osobnostních hodnot, protěžování podpůrnými mechanismy je pro ně nedůstojné. Pevně věří, že přijde doba, kdy si muži uvědomí, jak velkým přínosem mohou být ženy pro naši politickou scénu.⁸⁴ Uvedený příklad danou problematiku poněkud zúžil na oblast genderové nerovnosti v pasivním volebním právu, avšak s ohledem na zadání diplomové práce je v tomto třeba spatřovat účel.

Výše zmíněný názor rozhodně není ojedinělý, odpůrci pozitivních opatření hojně argumentují tím, že jejich adresáti jsou jimi stigmatizováni, a to nálepkou neschopnosti⁸⁵, výsledný efekt se tak zcela přičí záměru původně zamýšlenému – k ženám a minoritám začne být, na základě podpůrných programů, přistupováno určitým způsobem na základě jakéhosi politického či společenského imperativu, bez ohledu na jejich schopnosti či kvality. Proto se bohužel jeví být jednodušší eliminovat využití podpůrných opatření, než řešit následky spjaté s případnými excesy.⁸⁶

Nejčastěji se s pozitivními opatřeními setkáme ve formě podpůrných kvót, kterým bude, s ohledem na jejich význam, věnována samostatná podkapitola, nepředstavují však jediný prostředek tohoto druhu. Vedle něj můžeme uvést i všemožné programy na zvýšení vzdělanosti, bezplatné či dotované rekvalifikační kurzy. Pro rodiče malých dětí je podpůrným prostředkem i zřizování předškolních zařízení, a to přímo v rámci pracoviště. K navýšení počtu žen v politice mohou přispět i přijatá rozhodnutí politických stran, že nepovedou jednání a schůze v pozdních odpoledních hodinách či o víkendech (což je důležité pro političky, které mají děti). Rovněž bývá zmiňován tzv. „mentoring“, což znamená případ, kdy zkušenější političky aktivně vyhledávají nové politické talenty, aby je vedly a povzbuzovaly v jejich cíli, v podstatě se jedná o jakýsi neformální způsob vzdělávání, v našich politických poměrech se s ním však nesetkáváme.⁸⁷

⁸⁴ MYSLIVEČKOVÁ, Olga. Česká žena, voláme Tě! *Reflex*, 2007, Roč. 18. č. 49, s. 28 – 29.

⁸⁵ HEILMAN, Madeline. E. Sex Discrimination and the Affirmative Action Remedy: The Role of Sex Stereotypes. In. *Journal of Business Ethics*, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 1997, vol. 16, s. 883-884.

⁸⁶ SKERRY, Peter. Affirmative Action Paradox. In. *Society*, 1998, vol. 35, s. 9.

⁸⁷ HYBÁŠKOVÁ, Jana. *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* Praha: Fórum 50%, 2007, s. 12.

Pozitivní opatření jsou přijímána dobrovolně, z vlastního popudu nebo na základě zákonné úpravy. Dobrovolné jsou sice projevem dobré vůle a odhodlání měnit nerovnosti ve společnosti, nicméně pokud nejsou dodržována, jejich vymáhání je obtížné a u politických stran se spíše může jednat o pouhý mediální kalkul ke zvýšení popularity u voličů.

Zákonná opatření jsou sice závazná a lze se domáhat jejich dodržování, na druhou stranu představují určitý diktát, a pokud s ním subjekty, na které se vztahuje, nejsou ztotožněny, budou hledat způsoby jak se mu úspěšně vyhnout.

3.2.1 Kvóty

Nyní se již budeme věnovat podpůrnému prostředku, jehož pomocí, mimo jiné, bývá úspěšně řešen problém nedostatečného zastoupení žen v politice. Kvóty jsou celosvětově poměrně často vyhledávané a účinný nástroj k dosažení parity v této oblasti.

Jejich použití se může různit. Bývají stanoveny na počet křesel, která jsou „rezervována“ ve volených orgánech ženám nebo souvisí přímo se sestavováním kandidátních listin, kdy je určité kritické procento – nejčastěji se pohybuje okolo 30 - 40 %, vyhrazeno pro ženy. Dále jsou děleny na jednoduché a dvojité, jež představují kombinaci kvót jednoduchých, a to ve vztahu ke kandidátním listinám. Například je stanoveno, že na listinách bude nominováno určité procento žen a navíc - daný počet kandidátek musí obsadit i některý z postů, které se nachází v první polovině tohoto seznamu.⁸⁸

Kvóty rovněž členíme z hlediska jejich závaznosti, zda byly přijaty dobrovolně či na základě povinnosti, která vychází buď ze zákonné úpravy, nebo přímo z ústavy.

U dobrovolných kvót nelze najít žádný legislativní rámec, jsou výrazem vnitrostranického rozhodnutí, hovoří se o tzv. „bottom-up“ metodě. Jedná se tedy o rozhodnutí, které bylo přijato „ze zdola“, bez nařizování zákonodárných či výkonných orgánů státu. Naproti tomu legislativní kvóty reprezentují tzv. „top-down“ metodu a zde je situace opačná.⁸⁹

Rovněž je třeba dodat, že kvóty nejsou nutně formulovány ve prospěch dosažení určitého procenta žen v politice. Bývají totiž přijímány i tzv. genderově neutrální kvóty, tyto určují maximální a minimální hranici pro jakékoli pohlaví. Stanoví, že muži nesmí svým počtem překročit určité procento a to samé platí i v opačném případě pro ženy.

⁸⁸ srov. PACHTA, Lukáš. Kvóty – účinný a rozšířený nástroj pro zvýšení zastoupení žen v politice. In. HYBÁŠKOVÁ, Jana. *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* Praha: Fórum 50%, 2007, s. 38.

⁸⁹ Tamtéž, s. 39.

Je pochopitelné, že kvóty vzbuzují rozporuplné reakce, což je ostatně důvod, proč se v ČR na zákonné úrovni dosud neujaly. Bývají jim vyčítán nedemokratický charakter. Jejich prostřednictvím údajně budou do politiky prosazováni kandidáti, resp. kandidátky, aniž by tento stav plně korespondoval s projevenou vůlí voličů. Často také bývá projevována myšlenka, že ženy musí být schopny vybojovat si své politické postavení na základě vlastních sil, v opačném případě nebude jejich účast při rozhodovacích procesech legitimní.

Na druhou stranu je osvědčené, že díky kvótám jsou kompenzovány překážky, se kterými se ženy musí potýkat, chtějí-li vstoupit do politiky a s jejich pomocí, mohou získat příležitost projevit své politické přednosti a vydobýt si tak pozici napříč politickým spektrem.

Výše uvedené členění kvót není univerzální a jediné správné, setkáme se i s jinými přístupy, které však mají obdobný základ.⁹⁰

⁹⁰srov. FEIDENVALL, Lenita. Genderové kvóty – výsledky a výzvy. In. *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 2007). Praha: Fórum 50% o. s., 2008, s. 23.

4 VYBRANÉ EVROPSKÉ ZEMĚ

V této kapitole budou zmíněny vybrané evropské země, resp. vybrané členské země EU, přičemž se zaměříme na jejich genderovou politiku, zejména z pohledu přímé účasti žen na vrcholných rozhodovacích postech tamějších společností.

Francii a Velkou Británii jsem si vybrala pro jejich výraznou lidsko-právní historii, ekonomickou vyspělost a silné postavení v rámci EU. Otázka rovného volebního práva ve Španělském království vyvstala především z toho důvodu, že zdejší obyvatelstvo je stále silně křesťansky orientované. Přístup katolické církve k ženám je, alespoň dle mého názoru, rovněž poměrně stereotypní, proto mě zajímalo, do jaké míry se tento fakt projevuje v postavení žen v politické sféře, zvláště když vezmeme v úvahu i možný vliv proslulého jižanského temperamentu.

Samozřejmě nebylo možné opominout skandinávské země, kolébkou pasivního volebního práva žen, především vzhledem k vysoké a stabilní participaci žen na politickém životě v těchto zemích, která je odrazem rovnosti pohlaví ve volebním právu, mám však na mysli faktický, tedy materiální stav.

4.1 Francouzská republika

Dne 28. září 1958 byla ve Francii přijata nová Ústava, a to na základě institutu přímého projevu demokracie – celostátního referenda. Hovoří se o počátku éry tzv. páté republiky.⁹¹ Nově přijaté ústavní zakotvení, které tato událost přinesla, znamenalo ve vývoji země poměrně výraznou změnu. Značně byla posílena moc výkonná na úkor zákonodárné. Přestože Francie bývá označována za kolébkou nepřímých voleb⁹², v roce 1962 došlo k zavedení přímé volby prezidenta, což vedlo ke zvýšení legitimacy této funkce. Prezident získal silnou pozici a široké pravomoci. Vznikl tak jakýsi neoprezidentský model, jež značnou měrou snížil kompetence Parlamentu. Parlamentní forma demokracie musela ustoupit i s ohledem na posílení úlohy institutu referenda a působení tzv. Ústavní rady, jejíž hlavní činnost spočívá v kontrole ústavnosti přijatých zákonů, v podstatě tedy jde o revizi práce zákonodárců.

⁹¹ Období první republiky je datováno mezi léty 1791 – 1793, druhá republika zahrnovala období 1848-1851, třetí 1871 - 1940 a konečně éra páté republiky byla zahájena rokem 1958 a pokračuje dodnes.

⁹² ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, a.s., 2008, s. 67.

V souhrnu můžeme uvést, že dominantním ústavním činitelem ve Francii je prezident, do funkce jmenuje předsedu vlády a vládu jako celek. Vláda sice odpovídá Parlamentu, zároveň je však oprávněna přijímat samostatné obecné normativní akty. Na rozdíl od vlády v ČR, která vydává jen odvozené normy k provedení zákona. Moc zákonodárnou ve Francii představuje dvoukomorový Parlament, který tvoří Národní shromáždění a Senát.⁹³

Jak už jsem výše zmínila, Francie je země s velmi zajímavou lidsko-právní historií, významným a všeobecně známým dokumentem, který měl zajistit všem francouzským občanům rovnost před zákonem, byla Deklarace práv člověka a občana z roku 1789. Faktické uplatnění jejího obsahu ale přišlo až později. Všeobecné volební právo bylo ve Francii zavedeno až v roce 1848, nutno však dodat, že náleželo jen mužům, ženy si musely počkat do roku 1944, což je o více než dvacet let později v porovnání s ČR. Prostřednictvím volebního práva mohou občané Francie svůj názor přímo vyjádřit v prezidentských volbách, parlamentních, resp. pouze v případě Národního shromáždění, Senát je volen nepřímo, dále v místních volbách, které se dělí na městské, kantonální a krajské.⁹⁴

Francouzská republika je jednou ze zemí, která si vybrala poměrně nesnadný úkol dosáhnout zákonné úpravy kvót. Z počátku měla snahu se inspirovat severskými zeměmi, konkrétně Norskem, ale nakonec zvolila vlastní cestu. Pravdou je, že v tomto směru nemusela začínat tzv. „na zelené louce“, ale poučila se z vlastní novodobé historie.

Již v roce 1982 se levicová vláda pokoušela novelizovat volby, rozhodla se pro formu spočívající v zákazu více než 75 % zástupců jednoho pohlaví na kandidátní listině. Nicméně Ústavní rada, s ohledem na již zmíněnou Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789, tuto novou úpravu zrušila. Situace byla o to komplikovanější, že k prosazení takového pravidla, bylo třeba změnit francouzskou ústavu.

Zamýšleného cíle se však podařilo dosáhnout v červnu roku 1999, kdy došlo k přijetí dodatku, na základě kterého byla vyslovena teze, že francouzský právní řád podporuje rovný přístup žen a mužů k dosažení volebních mandátů a úřadů obsazovaných volbou. Všechny politické strany k provedení této zásady měly přispět. Byla tak stanovena právní povinnost parity při sestavování kandidátních listin politických stran, a to v místních volbách a ve volbách do Evropského parlamentu. Co se týče voleb do zákonodárného sboru, strany měly být k prosazování rovného přístupu podněcovány prostřednictvím finančních pobídek.

⁹³ LIČKOVÁ, Magdaléna. Francie. In KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie Ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 234 – 240.

⁹⁴ Tamtéž, 241 – 244.

Počátky výše nastíněné „volební revoluce“ měly své kořeny mezi léty 1993 – 1997, Francie se tehdy potýkala s politickou krizí, která se projevila tak, že občané ztratili zájem o politický život, převládla nedůvěra k politickým leaderům. Vůdci pravice i levice – Jacques Chirac a Lionel Jospin – si vážnost situace uvědomili a rozhodli se pro společný postup, jenž směřoval k prolomení skepse francouzských občanů a k přiblížení politiky lidem.⁹⁵

K dosažení kýžené změny mělo také přispět vytvoření nové instituce, tzv. Observatoře pro paritu, která vznikla v roce 1995 a v jejím čele stanula poslankyně Roselyne Bachelot a feministická právnička Gisele Halimi.

Rok 1997 se ve Francii nesl ve znamení voleb do Národního shromáždění, Lionel Jospin tehdy v Socialistické straně zavedl 30% kvótu pro ženy a sklídl úspěch. Ve snaze udržet si popularitu prohlásil, že pokud bude jmenován premiérem, zasadí se o změnu ústavy.

Pravice nechtěla vzbudit dojem, že nedokáže držet krok s levicí a je příliš konzervativní a staromódní, proto rovněž přistoupila k pozitivním opatřením.

Lionel Jospin se nakonec stal premiérem a své slovo dodržel, ústava tak dosáhla změn prostřednictvím nově přijatého dodatku. K podpoření parity mělo přispět financování politických stran z veřejného rozpočtu země. Dne 6. června roku 2000 nabyl účinnosti zákon, který se poprvé zabýval paritou, apeloval na politické strany, aby na kandidátních listinách uváděly stejný počet mužů a žen. V případě, že strany tento postup nedodrží, přijdou o část prostředků z veřejných fondů.⁹⁶ Zamýšlený výsledek se objevil již během následujících obecních voleb, které proběhly v roce 2001. Nárůst počtu zvolených žen byl ohromující, z předešlých 25,7 % na 47,5 %.⁹⁷ Bohužel na úrovni voleb do Národního shromáždění se očekávaný efekt nedostavil. V roce 1997 tvořily ženy 11 % ze všech zástupců. Po volbách v roce 2002 tento počet vrostl pouze na 12 %.⁹⁸

Pozvolna však začal převažovat názor, že má-li se politická sféra vymanit z krize legitimacy, je nezbytné, aby se v ní začala zrcadlit celková skladba společnosti. K ženám konečně přestalo být přistupováno jako k dílčí kategorii, komunitě či menšině, tvoří polovinu lidstva, což není možné nadále přehlížet. Určitá hierarchie ve společnosti stále existuje, ale

⁹⁵ SINTOMER, Yves. Rod a politické zastoupení: otázka parity ve Francii. In *Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Sociální studia 7, 2002, s. 138.

⁹⁶ [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na: < http://www.observatoire-parite.gouv.fr/portail/chronologies_egalite.htm >.

⁹⁷ SINTOMER, Yves. Rod a politické zastoupení: otázka parity ve Francii. In *Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Sociální studia 7, 2002, s. 138.

srov. RAMSAY, Raylene. Parity – From Perversion to Political Progress: Changing Discourses of „French Exceptions“. *French Politics*, 2008, vol. 6, s. 51.

⁹⁸ Srov. GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 131.

rozhodně je překonatelná. Samozřejmě, že výsledek mnohaletého společenského vývoje nemůže být zvrácen ze dne na den, proč se však nepokusit ovlivnit alespoň určité aspekty, které změnit lze v poměrně krátkém časovém horizontu.

Další významné normy v této oblasti byly přijaty v dubnu 2003 a únoru 2007. První z nich uložila přísné střídání mužských a ženských zástupců na kandidátních listinách pro Evropské volby a poměrné zastoupení mužů a žen v senátních volbách. V roce 2007 se zákonodárci zaměřili na rovné postavení kandidátů, kteří aspirovali na výkon funkcí v exekutivě, a to na úrovni obecní (komunální) a krajské (regionální).⁹⁹ Obě normy opět obsahovaly sankční doložku upozorňující politické strany, že pokud nebudou dodržovat zákonem uložené postupy, částečně přijdou o prostředky, které získávají z veřejných zdrojů. Na toto konto je však zároveň třeba doplnit, že zmíněná sankční ustanovení zákonů spíše sklízela kritiku, a to vzhledem k jejich mírnému charakteru. Provinilým stranám hrozila jen finanční újma z „veřejné kapsy“, což si ostatně zvládly kompenzovat z jiných zdrojů.

Účinnost sankcí se projevila jen u malých stran, které si nemohly dovolit žádné finanční ztráty.¹⁰⁰

V červnu 2007 proběhly ve Francii poslední volby do Národního shromáždění, bylo zvoleno 107 žen, což představuje zhruba 18,5 % z celkového počtu zástupců, kterých je 577.¹⁰¹ Senát je obsazován nepřímými volbami, celkový počet jeho členů činí 343, z čehož je 68 senátorek, tedy zhruba 20 %.¹⁰²

Ve vládě je 13 žen z celkových 40 členů, byla jim svěřena například oblast průmyslu, ekonomie, zaměstnanosti, spravedlnosti, zdravotnictví, sportu, školství a výzkumu.¹⁰³

4.2 Španělské království

Španělsko je konstituční monarchie s parlamentní formou vlády. Ústava byla přijata v roce 1978, po smrti generála Francisca Franca, kdy došlo k překonání totalitního režimu,

⁹⁹ [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.observatoire-parite.gouv.fr/presentation/list_decrets.htm>.

¹⁰⁰ FEIDENVALL, Lenita. Genderové kvóty – výsledky a výzvy. In *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 2007). Praha: Fórum 50% o. s., 2008, s. 25.

¹⁰¹ Oficiální internetové stránky Národního shromáždění Francie [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na: <http://www.assemblee-nationale.fr/elections/2007/index_en.asp>.

¹⁰² Oficiální internetové stránky Senátu [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.senat.fr/lng/en/senateurs.html>>.

¹⁰³ Oficiální internetové stránky francouzské vlády, [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné na: <<http://www.gouvernement.fr/gouvernement>>.

a byla nastolena demokracie¹⁰⁴. Rozhodně je třeba tuto zemi uvést jako další, v rámci EU, která se rozhodla podpořit vyšší zastoupení žen v politice prostřednictvím zákonné úpravy. Obyvatelky Španělska na veřejném životě společnosti participují poměrně vysokou měrou, v porovnání s ČR jednoznačně.

Nabízí se otázka, jak je možné, že jižanský, katolicky silně orientovaný stát dokáže čelit staletými utvrzovaným stereotypům, které se týkají postavení žen, zatímco ostatní země toho schopné nejsou? Narážím na Polskou či Slovenskou republiku, u kterých se domnívám, že převládající katolické náboženství sehraává jeden z vlivných faktorů, které brání reformě v této oblasti.

Již od roku 1983 začal svoji činnost vyvíjet tzv. Ženský institut, který především zajišťoval podmínky pro realizaci rovnosti pohlaví nejen v politickém, ale i v hospodářském a společenském životě. O řadu let později, konkrétně dne 23. března 2007 došlo ke schválení tzv. Základního zákona o zajištění skutečné rovnosti žen a mužů. Jedná se o právní normu, které je připisován průlomový charakter. Na jeho základě byla ostatně vytvořena Meziresortní komise pro rovnost mužů a žen a na úrovni jednotlivých ministerstev byly zřízeny orgány, jejichž náplň spočívá v aktivním zájmu o danou problematiku. Rovněž byla založena tzv. Rada pro podporu zapojení žen. Institucionální zajištění bylo tedy dostatečné a orgánům veřejné moci bylo dokonce uloženo, aby se zaměřily na používání nesexistického jazyka, tedy jazyka, který bude genderově korektní¹⁰⁵.

V souvislosti s tímto posunem nelze opomenout snahu socialistického premiéra, José Luise Rodrigueze Zapatera, který si předsevzal přeměnit Španělsko na jeden z nejrovnoprávnějších států Evropy. Byl to právě on, kdo stál za návrhem zákona, jež počítal se zavedením kvót, nejen v politice, ale také v managementu španělských firem. Premiér Zapatero již dlouhodobě vyznává názor, že pro budoucnost Španělska je nezbytné oprostít se od patriarchální společnosti, která byla nastolena politikou Francisca Franca. Nelze však opomenout, že ve španělském zákonodárném sboru bylo 36 % žen již před přijetím předmětné právní úpravy. Premiér však pojal za cíl počet žen ještě zvýšit, minimálně na 40 %.

V roce 2008 proběhly ve Španělsku volby, ze kterých jako vítěz vzešel opět José Luis Rodríguez Zapatero a podíváme-li se na složení jeho vlády, je nám více než jasné, že to s vysokou participací žen na politickém dění myslí opravdu vážně. Oba místopředsednické

¹⁰⁴ TOMOSZEK, Maxim. Španělské království (Španělsko). In KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 647.

¹⁰⁵ VEGA, Rodríguez. Rovné příležitosti pro ženy a muže na Kanárských ostrovech. In *Rovné příležitosti žen a mužů na úřadech veřejné správy a na Ministerstvu vnitra: Příklady nejlepší praxe*. [online]. Feminismus.cz [cit. 30. 5. 2010]. Dostupné na: < <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2199308>>.

posty totiž obsadily ženy. První místopředsedkyní vlády byla jmenována María Teresa Fernández de la Vega – zároveň zastává i post ministryně Úřadu předsednictva vlády, vedle něj i pozici mluvčí vlády. Mandát druhé místopředsedkyně potom vykonává Elena Salgado Méndez a také je i ministryní pro hospodářství a finance.

Tímto však obsazení španělské vlády ženami zdaleka nekončí. Ženy rovněž stanuly v čele ministerstva školství, ministerstva pro životní prostředí, venkovské prostředí a moře, ministerstva pro veřejnou administrativu, ministerstva kultury, ministerstva zdravotnictví a sociální politiky, ministerstva pro bydlení, ministerstva pro rovné příležitosti, ministerstva pro vědu a inovace, ministerstvo spravedlnosti, ministerstva obrany¹⁰⁶.

Celkem tedy 9 žen v 17 ti členné španělské vládě, což je rozhodně více než 50 %. Parlament Španělského království je dvoukomorový, tzv. Kongres poslanců tvoří 350 zástupců, z nichž je 128 žen, tzn. 36,5 %¹⁰⁷. Senát má členů 259 a mezi nimi 82 senátorek, 31,6 %.¹⁰⁸ Jedná se o výsledek březnových voleb z roku 2008. Čísla mluví sama za sebe.

4.3 Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Velká Británie (dovolím si nadále používat jen zkrácený název) je parlamentní monarchie¹⁰⁹ s dvoukomorovým parlamentem. Skotsko, Wales i Severní Irsko mají vlastní národní parlamenty.

Dolní komora – House of Commons, tvoří 650 členů, z toho je 128 žen, což představuje asi 19 %.¹¹⁰ Poslanci jsou voleni přímo. Horní komora – House of Lords se skládá ze 742 zástupců, žen je zde 140, tedy zhruba 18 %¹¹¹. Členové Horní komory jsou jmenováni, tedy vyjma lordů, kteří právo zasedat v této komoře získali na základě dědičného titulu. Je však třeba dodat, že již od roku 1999, kdy byl přijat tzv. House of Lords Act, se snaží Labouristická vláda dokončit reformu Horní sněmovny a postupně vytěsnit mandát lordů se zmíněným dědičným právem.

¹⁰⁶ Oficiální internetové stránky španělské vlády. [cit. 5. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.la-moncloa.es/IDIOMAS/9/Ministros/index.htm>>.

¹⁰⁷ Oficiální internetové stránky v kongresu poslanců. [5. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados>>.

¹⁰⁸ Oficiální internetové stránky španělského senátu [cit. 5. 5. 2010]. Dostupné na: <http://www.senado.es/legis9/senadores/index_i.html>.

¹⁰⁹ KLÍMA, Karel. Velká Británie – ústavní systém. In. KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 718.

¹¹⁰ Oficiální internetové stránky anglického parlamentu, Dolní komory [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/mps/>>.

¹¹¹ Oficiální internetové stránky

Hlavou státu je již od roku 1952 královna Alžběta II., která je zároveň i hlavou exekutivy, legislativního systému, anglikánské církve a vrchní velitelkou všech ozbrojených sil Spojeného království. Královna představuje zdroj suverénní moci, je vyjádřením jednoty národa a obyvatelstva. Na základě zákona o následnictví z roku 1701 existuje ve Velké Británii tzv. Kastilský systém, na jeho základě přechází trůn vždy na nejstaršího syna, popř. dceru.¹¹²

V květnu roku 2010 proběhly ve Velké Británii parlamentní volby, ze kterých vítězně vyšla Konzervativní strana, se ziskem 306 mandátů, vystřídala tak po 13 letech labouristy, kteří skončili na druhém místě s 258 mandáty.

Konzervativní strana, v čele s Davidem Cameronem – novým premiérem, zvolila cestu koalice s liberálními demokraty, kteří obdrželi 57 mandátů, vicepremiérem se tak stal jejich lídr Nick Clegg. Labouristé porážku nesou poměrně těžce, vzniklé seskupení označují jako „koalice poražených“ a dle jejich názoru nemá legitimitu.

Nově vzniklá britská vláda se skládá z 23 ministrů, ženy jsou zde však v těžké minoritě, obsadily jedno Ministerstvo bez portfolia, Ministerstvo pro Wales, Ministerstvo pro životní prostředí, výživu a záležitosti venkova, Ministerstvo vnitra a pro záležitosti žen a rovné příležitosti.¹¹³

Pokud se zaměříme na historii hlasovacího práva v britské politice, do roku 1832 mohlo aktivní právo užívat jen 20 % dospělých mužů, pasivní volební právo bylo rovněž přiznáno jen mužům.

První relevantní snahy, směřující k ženské politické reprezentaci, se pojí s rokem 1867, avšak jednalo se pouze o nejistý počátek, ženy si na volební právo musely počkat do 20. století. Až v roce 1918 bylo dosaženo úspěchu, těšily se však z něj pouze ty ženy, které přesáhly 30. rok života, získaly tak pasivní i aktivní volební právo. V následujícím roce byly zvoleny první tři členky parlamentu, ministryně byla jmenována v roce 1924. Výše uvedený věkový cenzus byl překonán v roce 1929, kdy Angličanky konečně dosáhly stejného volebního práva, které do té doby náleželo jen mužům a mohly volit a být voleny od 21 let.¹¹⁴

Přiznané pasivní volební právo ale samo o sobě neznamenal, že ženy dosáhnou v politice vysoké uplatnění, což se ostatně po desetiletí prakticky demonstrovalo a ženy

Anglického parlamentu, Horní komora [cit.20.5.2010]. Dostupné na: < <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/>>.

¹¹² KLÍMA, Karel. Velká Británie – ústavní systém. In. KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 718.

¹¹³ Oficiální internetové stránky britské vlády [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.direct.gov.uk/en/Governmentcitizensandrights/UKgovernment/Centralgovernmentandthemonarchy/DG_073444>.

obsazovaly pouze zlomek z možných politických postů. Jejich počet se opravdu v parlamentu pohyboval na úrovni ostudných 1-6 %, zlom nastal v roce 1997, kdy bylo do parlamentu zvoleno 120 žen, tedy zhruba 20 %.

Také ve Velké Británii je sice formálně nastavený genderově neutrální volební systém, ale realita opět pokulhává. Velkou iniciativu řešit tento problém projevily ženy z Labour Party, zasloužily se o ustanovení Komise pro rovné příležitosti, která získala podporu vlády. Dále byla uzákoněna práva na rovnoprávnost žen a mužů, přijetím tzv. Equal Act v roce 1970 a o pět let později schválen zákon proti diskriminaci na základě pohlaví. V rámci samotné Labour party vznikl tzv. Ženský výbor, jehož členkám se podařilo vybojovat důvěru odborů, jež následně využily ke změně zákonů, aby tak zjednodušily dalším ženám vstoupit do politiky.¹¹⁵

Výše uvedená Komise pro rovné příležitosti rovněž dohlíží na rovnoprávnost v legislativě a řeší konkrétní případy ve společnosti, kde je podezření, že došlo nebo dochází k diskriminaci žen.

Z nestátního sektoru je třeba uvést organizaci Emily's list¹¹⁶, která pojala za cíl podporovat ženy, které se rozhodly kandidovat. Velkou měrou se jedná především o podporu finanční.

Od jara roku 2002 mohou politické strany přijímat pozitivní opatření směřující ke snížení nerovnosti v počtu žen a mužů, a to při místních, celostátních a evropských volbách. Zákon, který je k tomu zmocňuje, byl však přijat s časovým omezením, obsahuje totiž klauzuli, jež omezuje platnost jeho ustanovení rokem 2015. Není to ovšem definitivní prekluzivní lhůta, počítá se stále s možností, že v případě potřeby je možné uvažovat o prodloužení účinnosti. Zákonodárci tak dali najevo vůli pomoci ženám se vstupem do veřejného života, nicméně zároveň projevili svůj záměr vnímat pozitivní opatření jako jev časově omezený¹¹⁷. Pokud se tedy ženám podaří vydobýt své pozice a nastolit podmínky pro jejich udržení, zákonné ustanovení přestane platit. Zároveň se však připouští, že pokud

¹¹⁴ VEITCH, Janet. Ženy v Parlamentu Velké Británie. In *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 200/). Praha: Fórum, o. s., 2008, s. 26.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 27.

¹¹⁶ [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na < <http://www.emilyslist.org.uk/>>.

¹¹⁷ Dočasný charakter pozitivních opatření byl již zmiňován v kapitole č. 3, str. 27. této diplomové práce. Státy mohou vázat aktivní a pasivní volební právo na splnění určitých podmínek. Jaké prostředky zvolí, to už záleží jen na nich, avšak nesmí dojít k porušení podstaty volebního práva, stále je třeba zohledňovat legitimní účel přijatých opatření i přiměřenost.

Srov. ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. II. Část – PROTOKOLY*, Praha: Linde, a. s., 2010, s. 95.

zamýšleného cíle v daném časovém období dosaženo nebude, lze uvažovat o prodloužení účinnosti daných zákonných ustanovení.

4.4 Skandinávie

Přestože skandinávské státy nikdy neuplatnily požadavek na rovnost pohlaví ve volebním právu v podobě ústavně zakotvených kvót, oprávněně bývají všeobecně dávány za pozitivní příklad, který by měl být následován ostatními evropskými zeměmi.¹¹⁸

4.4.1 Norsko

I s ohledem na stanovené téma nelze opominout tuto konstituční monarchii, která svým přístupem k rovnosti pohlaví inspirovala a ovlivnila nejen ostatní severské země, ale i další státy EU, byť se sama členem tohoto seskupení nestala.

Norské království je řazeno k zemím s poměrně starou ústavou, z roku 1814, která byla modifikována v roce 1884.¹¹⁹ Tamější parlament (Storting) se aktivně zabývá volebním právem žen již od roku 1890, má 169 členů, zhruba 30 % představují ženy.¹²⁰

Jako průlomový lze označit rok 1905, kdy bylo rozhodováno o odloučení Norska od Švédska. Všichni oprávnění voliči měli možnost přímo hlasovat. Ženám bylo toto právo názorového vyjádření odepřeno, ony se však s takovým přístupem nesmířily a iniciovaly vlastní hlasování o dané záležitosti. Dosažený výsledek byl ohromující. Pro nezávislost Norského království se tehdy písemně vyjádřila tři sta tisíc žen, stejný postoj projevila čtyři sta tisíc mužů.

Razance, se kterou se ženy rozhodly participovat na diskuzi ohledně státopravních otázek, vzbudila takový dojem, že již v roce 1907 ženy získaly volební právo. Pravda - zprvu omezené jen na tzv. „poplatnice“ a manželky poplatníků, o pět let později již dosáhly všeobecného volebního práva.¹²¹

Především 70. léta minulého století se nesla ve znamení obrovské feministické vlny, která dala vzniknout řadě „proženských“ organizací. Norsko je zemí, které se podařilo za poslední tři desetiletí přeměnit počáteční zájem a snahu o rovné příležitosti neopomenutelnou

¹¹⁸ RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006, s. 19.

¹¹⁹ NOVÝ, Daniel. Norské království – ústavní systém. In KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 391.

¹²⁰ Oficiální stránky norského parlamentu. [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.stortinget.no/en/In-English/Members-of-the-Storting/Members1/>>.

¹²¹ PLAMÍNKOVÁ, Františka. *Občanská rovnoprávnost žen*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, s. 10.

tradici, která se stala charakteristickým rysem tohoto státu. Dlouhotrvající aktivity za zlepšení postavení žen ve společnosti vyústily v přijetí podpůrné legislativy. V roce 1978 byl schválen tzv. Zákon rovného postavení – měl zajistit rovný přístup žen ke vzdělávání a zaměstnání. První politickou stranou, která zavedla 40% podíl žen na kandidátních listinách, byla Strana práce.¹²² V současné době již všechny významné parlamentní strany uplatňují při sestavování kandidátních listin systém stranických kvót.

Další podpůrné opatření spočívalo ve zřízení instituce ombudsmana pro rovné příležitosti a řady informačních center a programů, které danou problematiku monitorují a zabývají se jí. Nezbytné je rovněž upozornit na dobře fungující nestátní neziskový sektor.

Na poli exekutivy je důležité uvést nařízení norské vlády, které vyžaduje, aby v nejvyšších orgánech státních firem a společností s ručením omezeným stálo minimálně 40 % žen.

Zásluhy vyššího zastoupení žen v politice bývají spojovány se skutečností, že se jim podařilo vnést do diskuse řadu otázek a témat, které byly dříve spíše odsouvány do pozadí, byť si svou vážností zasluhovaly velký zájem, jedná se například o právo na svobodnou volbu pro umělé přerušování těhotenství, časově omezenou pracovní dobu a shodné platební podmínky pro obě pohlaví, za předpokladu, že vykonávají totožnou práci.¹²³

Dne 14. 09. 2009 se v Norském království uskutečnily řádné parlamentní volby, přičemž nejúspěšnější byla Norská dělnická strana, která dosáhla 35,6 %, sama by však vládnout nemohla, proto vytvořila koalici se Socialistickou levicovou stranou, ta získala 6,3 % hlasů, a Stranou středu se 6,5 % hlasů. Vítězná Norská dělnická strana byla již tradičně nejsilnější, jedná se o klasický sociálně demokratický typ strany, v jejímž čele stojí Jens Stoltenberg, jemuž triumf ve volbách zajistil post předsedy vlády. Norská dělnická strana ve vládě obsadila dvanáct ministerstev, přičemž v šesti případech se jednalo o ženy, tedy ministryně zdravotnictví a péče, ministryně rybolovu a pobřežních záležitostí, ministryně obrany, ministryně práce, ministryně kultury a ministryně pro administrativu, reformy a církevní záležitosti.

Socialistická levicová strana je jednou z hlavních stran v levém křídle politického spektra a obsadila čtyři ministerstva, z toho dva posty opět připadly ženám, a to ministryni školství a ministryni pro výzkum a vyšší školství.

¹²² HYBÁŠKOVÁ, Jana. *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* Praha: Fórum 50%, 2007, s. 41.

¹²³ *Power and Decision – making* [online]. Gender in Norway: Information and Recourses of Gender Equality and Gender Research in Norway. [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.gender.no/Topics/14>>.

Konečně - Strana středu, která se řadí k levému středu, původně obhajovala zájmy zemědělců a rybářů a nejvíce vystupovala proti členství v EU, rovněž obsadila ve vládě čtyři ministerstva a opět v čele dvou z nich stanuly ženy, jedná se o ministerstvo pro komunální a regionální záležitosti a ministerstvo dopravy a spojů.

K tomuto výsledku třeba ještě dodat, že Socialistická levicová strana má v čele předsedkyni Kristin Halvorsen, která je současně i ministryní školství a Straně středu předsedá rovněž žena, Liv Signe Navanete, zároveň je ministryní dopravy a spojů. Před ní, do roku 2008, tuto roli zastávala Auslag Haga.¹²⁴

S ohledem na shora uvedené informace je víc, než patrné, že v Norsku ženy opravdu mají přístup k veřejným funkcím a na rozhodování společnosti participují plnou měrou.

4.4.2 Dánsko

Dánsko je rovněž konstituční monarchie s mnohaletou tradicí parlamentní demokracie. Hlava státu, Její královské Veličenstvo Margrethe II. (plným jménem Margrethe Alexandrina Thorkildur Ingrid, nar. 1940), nastoupila na trůn dne 14. 1. 1972, po svém otci Frederikovi IX, na základě Zákona o nástupnictví, jež byl přijat 27. března 1953. Podle jeho ustanovení se mohou stát hlavou státu i ženy.¹²⁵ Panovníce do politiky nezasahuje, její kompetence jsou spíše symbolického a reprezentativního charakteru.

Zákonodárny sbor království nese označení Folketing a je jednokomorový. Nynějším předsedou parlamentu je od 27. 11. 2007 Thor Pedersen, premiérem potom Lars Løkke Rasmussen, bývalý ministr financí, který nahradil Anderse Fogha Rasmussena¹²⁶.

V posledních všeobecných volbách, konaných dne 13. 11. 2007, zvítězila Liberární strana Venstre, již předsedal výše uvedený Anders Fogh Rasmussen. Svým zařazením v rámci politického spektra se spíše jedná se o stranu středo-pravou, ačkoli výraz „venstre“, užitý v jejím názvu, bývá používán k označení levice. Tato strana si do svého volebního programu zařadila především obranu principu svobody myslí, svobody jednotlivce, dále chce dosáhnout decentralizace, zákazu monopolů a zvyšování konkurenceschopnosti země. Přitom všem však odkazuje směrem k tradiční dánské orientaci na sociálně demokratické hodnoty.

Pro účely vládní koalice se Liberální strana Venstre spojila s Konzervativní lidovou stranou a tichou podporu v parlamentu získala od Dánské lidové strany.

¹²⁴ Oficiální internetové stránky norské vlády [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.regjeringen.no/en/dep.html?id=933>>.

¹²⁵ TOMOSZEK, Maxim. Dánské království. In. KLÍMA, Karel a kol.: *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 101.

Za opoziční strany nutno uvést Sociální demokracii, Sociálně liberální stranu „Radikale Venstre“, Socialistickou lidovou stranu, Jednotnou kandidátku – Červeno-zelená aliance a Liberální Alianci.

V Dánsku se tedy u moci drží pravice. Pokud se zaměříme na složení samotné vlády, tu tvoří, 19 členů (včetně premiéra), přičemž 9 z nich jsou ženy. Konkrétně získaly vládu nad Ministerstvem zahraničí, Ministerstvem pro uprchlíky, imigraci, integrační otázky a církve, Ministerstvem zaměstnanosti, Ministerstvem životního prostředí, Ministerstvem obrany, Ministerstvem vzdělání, Ministerstvem sociálních věcí, Ministerstvem pro vědu, technologii a inovaci a Ministerstvem zemědělství a Ministerstvem rovných příležitostí (obě přidělena Lykke Friis).¹²⁷

Zákonodárný sbor, již zmíněný tzv. Folketing, má maximálně 179 členů, přičemž poslankyně představují 37 %.¹²⁸ V současné době v Dánsku nejsou uplatňovány podpůrné kvóty, kterými by měla být zvyšována účast žen v politice, nicméně stávající výrazné participaci žen na politickém životě kvóty předcházely. Jako první je zavedla Socialistická lidová strana v roce 1977. Jednalo o kvótu vnitrostranickou, umožňující ženám prorazit v rámci mocenských struktur. O 6 let později se strana rozhodla uplatňovat kvóty i na kandidátky do Evropského parlamentu a roku 1988 byly kvóty rozšířeny i v rámci kandidátek do parlamentu a místních zastupitelstev. Poslední uvedené však byly v roce 1990 zrušeny, stejný osud postupně čekal i ostatní kvóty.

Je třeba dále zmínit, že Socialistická lidová strana nebyla jediná, která pozitivní opatření ke zvýšení počtu žen v politickém životě využila. Následovala jí rovněž Sociálně demokratická strana, jež ke kvótám přistoupila v roce 1983, kdy požadovala 40 % zastoupení žen uvnitř stranických orgánů. O několik let později, v roce 1988, poté uplatnila 40% kvótu ve prospěch obou pohlaví na kandidátní listině pro parlamentní i lokální volby. V roce 1996 kvóty také zrušila.

Poslední uvedenou stranou, která se pro kvóty rovněž rozhodla, byla Strana socialistické levice (dnes už neexistující). Tato strana odvážně zavedla 50% kvótu pro obě pohlaví nejen v rámci obsazení vnitrostranických orgánů, ale i pro kandidátní listiny.¹²⁹

¹²⁶ Důvodem odstoupení Anderse Fogha Rasmussena byla příprava na „šerování“ NATO, které jako generální tajemník vede od 1. srpna 2009.

¹²⁷ Oficiální internetové stránky dánské vlády. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.denmark.dk/en/men u/About-Denmark/Government-Politics/>>.

¹²⁸ Oficiální internetové stránky dánského parlamentu. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.ft.dk/English.h.aspx>>.

¹²⁹ RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006, s. 20.

V současné době již žádná strana v Dánsku kvóty, co by podpůrný prostředek pro dosažení vyššího počtu žen ve veřejném životě, neužívá. S ohledem na složení vlády i zastupitelského Dánského království je nutné konstatovat, že taková opatření zde již nejsou zapotřebí.¹³⁰

4.4.3 Finsko

Finsko je republika s parlamentní formou vlády. Zákonodárná moc byla ústavou svěřena jednokomorovému parlamentu (finsky Eduskunta), moc výkonná náleží vládě a prezidentu, který je zároveň hlavou státu. Vlastně bychom měli být genderově korektní i v názvosloví ústavních činitelů a hovořit o prezidentce.¹³¹

Tarja Kaarina Halonen prezidentskou funkci vykonává již od roku 2000 a jedná se o první ženu, která ve Finsku zastává tento post, dokonce již po druhé volební období. Je zajímavé, že do roku 1988, kdy o volbě prezidenta rozhodoval parlament, žádná žena zvolena nebyla. Ke zvratu došlo až s nastolením přímé volby.

Dne 18. 3. 2010 se ve Finsku konaly poslední parlamentní volby. Nejvíce hlasů obdržela Strana středu, následovala Národní koaliční strana a Strana sociální demokracie. Novou koaliční vládu utvořily první dvě jmenované strany společně se Stranou zelených a Švédskou národní stranou. V čele zvolené vlády stanul Matti Vanhanen, lídr Strany středu. Finskou vládu představuje 18 ministerstev,¹³² z čehož 12 postů zastávají ženy – ministryně. Konkrétně hovoříme o Ministerstvu spravedlnosti, vnitra, imigrace a evropských záležitostí, veřejné správy a samospráv, školství, zemědělství a lesnictví, komunikací, sociálních věcí a zdravotnictví, zdravotnických a sociálních služeb, práce, životního prostředí.¹³³

Vysoké zastoupení žen není jen ve vládě, jednokomorový parlament se skládá z 200 členů, z nichž je 80 žen, tedy 40 %¹³⁴. Je třeba uvést, že Finsko je první evropskou zemí, která umožnila ženám volit, a to na základě zákonného zmocnění z roku 1906.¹³⁵

¹³⁰ Srov. GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 468.

¹³¹ TOMOSZEK, Maxim. Finská republika (Finsko). In. KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 215.

¹³² Od 1. 1. 2008 bylo sloučeno Ministerstvo průmyslu a obchodu s Ministerstvem práce, vzniklo tak Ministerstvo práce a hospodářství, ale nadále působí oba ministři.

¹³³ Oficiální internetové stránky finské vlády. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.government.fi/hallitus/en.jsp>>.

¹³⁴ Oficiální stránky finského parlamentu. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex3000.sh?LAJITNIMI=\\$&kieli=en](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex3000.sh?LAJITNIMI=$&kieli=en).

¹³⁵ GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 474 – 476.

Finsko je vlastně jediná skandinávská země, která klade důraz na jiné druhy kvót než ty, jež se vztahují ke kandidátním listinám nebo vnitrostranickým principům při obsazování jednotlivých stranických orgánů. V roce 1987 zde byl přijat tzv. Zákon o rovnosti. Vymezoval pravidla, která jsou nezbytná k zajištění rovných pozic pro obě pohlaví. V roce 1995 došlo k jeho reformě a v podstatě se stanovilo, že všechny nepřímo volené veřejné orgány musí být alespoň ze 40 % obsazeny podílem žen i mužů. Za tímto legislativním počinem stály poslankyně všech politických stran, chtěly nastolit jasná pravidla pro obsazování veřejných funkcí. Na rozdíl poslankyň českého parlamentu, finské političky docenily sílu společného postupu a při realizaci svého záměru spolupracovaly napříč celým politickým spektrem, a to s takovým zaujetím, že se k nim přidali i někteří poslanci. Vymezeného cíle tak bylo dosaženo, podíl žen ve veřejných orgánech se navýšil z 30 % na 45 %.¹³⁶

4.4.4 Švédsko

Švédské království je konstituční monarchií s parlamentní formou vlády, kde je, stejně jako v Dánském království, umožněno, aby se hlavou státu stala žena. Což zmiňují také z toho důvodu, že tato situace asi v nejbližší době nastane, neboť nejstarším potomkem královského páru, tedy krále Carla XVI. Gustafa z rodu Bernadotte a jeho choti Silvie Renate – rozené Sommerlath, je korunní princezna Victoria. V souladu se Zákonem o nástupnictví je obsazování královského trůnu ovládáno principem primogenitury, a to bez ohledu na pohlaví dítěte.¹³⁷ Ústava Švédského království panovníkovi přenechává jen ceremoniální a reprezentativní pravomoci, což ostatně není nic neobvyklého, je nositelem určité tradice dané společností, na jejímž zachování je stále zájem.

Zákonodárný sbor ve Švédském království, tzv. Riksdag, představuje jednokomorový parlament s 349 členy. Ženy zde zastávají téměř polovinu mandátů, přesněji 47 %¹³⁸, v rámci výše uvedených zemí je to nejvíce, vlastně můžeme říci i v rámci celé EU.

Dne 17. 9. 2006 se ve Švédsku konaly poslední volby, předsedou parlamentu se stal Per Westerberg, předsedou vlády byl jmenován Fredrik Reinfeldt.

Ačkoliv zvítězila Strana sociální demokracie, nepodařilo se jí získat většinovou podporu pro sestavení vlády a nezbylo jí, než ustoupit a zaujmout místo v opozici. S ohledem

¹³⁶ RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006, s. 18. – 19.

¹³⁷ NOVÝ, Daniel. Švédské království – ústavní systém. In. KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007, str. 650 – 651.

¹³⁸ Oficiální stránky švédského parlamentu. [cit. 26. 5. 2010]. Dostupné na: <http://www.riksdagen.se/default___56.aspx>.

na aktuální politickou situaci v ČR se nabízí konstatování, zda Českou stranu sociálně demokratickou nečeká stejný osud.

Vlády se tak ve Švédsku chopila koalice, kterou vytvořila konzervativní strana Moderaterna („Umírnění“), Strana středu, Liberální strana a Křesťansko-demokratická strana. Hovoří se o vládě pravého středu, jejíž činnost zajišťuje 22 členů (včetně premiéra), 10 z nich jsou ženy a stojí v čele Ministerstva pro podnikání, energetiku a komunikaci, Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva pro záležitosti EU při úřadu vlády, Ministerstva pro sociální zabezpečení při Ministerstvu zdravotnictví a sociálních věcí, Ministerstva pro mezinárodní rozvojovou spolupráci při Ministerstvu zahraničních věcí, Ministerstva pro péči o seniory a sociální služby při Ministerstvu zdravotnictví a sociálních věcí, Ministerstva pro integraci a rovnost pohlaví, Ministerstva komunikací při Ministerstvu pro podnikání, energetiku a komunikaci, Ministerstva obchodu při Ministerstvu zahraničních věcí a Ministerstva kultury.¹³⁹

Co se týče vztahu exekutivy a legislativy, obdobně jako ve Francii je normotvorná kompetence rozdělena mezi vládu a parlament. Rozhodně je také nezbytné upozornit na ombudsmana, co by výraznou instituci švédského ústavního systému, která se rozšířila do celého světa. Ve Švédském království svou činnost vykonává od roku 1809. S ohledem na přibývající agendu a nutnou specializaci postupně došlo ke zřízení dalších těchto úřadů, proto již v dnešní době působí také ombudsman pro děti a mládež, ombudsman proti rasové diskriminaci, ombudsman proti diskriminaci z důvodu sexuální orientace. Výčet není kompletní, pro náš záměr je nejdůležitější uvést ombudsmana pro rovné příležitosti.¹⁴⁰

Otázka rovných příležitostí a relevantní participace žen na veřejném životě není diskutována jen v rámci legislativy či exekutivy. Již od roku 2002 probíhá na Stockholmské univerzitě významný projekt, nesoucí označení: „Kvóty – klíč ke kvalitě?“. Finančně je zaštiťován Švédskou výzkumnou radou. Jádrem projektu spočívá v komparaci rozličných systémů kvót, které jsou ve světě využívány. Cílem je shromáždit maximum informací, jež jsou spjaté s užíváním genderových kvót, a to prakticky ve všech zemích světa. Na základě získaných poznatků poté kriticky zhodnotit, které modely jsou nejefektivnější a pomoci následnému rozšíření pozitivních opatření i do jiných zemí, které si doposud neví rady. Průzkum, jenž probíhal, doposud odhalil, že kvóty jsou obvyklé především v tzv. postkonfliktních zemích latinské Ameriky, Afriky a Středního Východu, méně časté jsou v liberálních demokraciích.

¹³⁹ Oficiální stránky švédské vlády. [cit. 26. 5. 2010]. Dostupné na: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/577>>.

¹⁴⁰ TOMOSZEK, Maxim. Švédské království (Švédsko). In. KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 649.

Potenciální příčina tohoto jevu spočívá v předpokladu, že je snadnější zavést a udržet kvóty v systému, kde se demokracie teprve formuje a vytváří se nové zákony.¹⁴¹

Politické strany ve Švédsku dobrovolně přistoupily k vnitrostranickému typu kvót, jehož dodržování není vynutitelné státní mocí. Zatímco v roce 1975 zasedalo v parlamentu pouhých 14 % žen, v roce 1988 už to bylo 38 %. Jak už jsem výše uvedla, v současné době poslankyně představují 47 %. Pravdou je, že postupný trend spíše vede k pozvolnému opouštění těchto pozitivních opatření, v současné době však na nich stále trvají levicově orientované strany. Poprvé je v roce 1981 zavedla Strana zelených, konkrétně se jednalo o 40% kvótu při obsazování rad a komisí, o šest let později strana rozšířila kvóty i na sestavování volebních kandidátních listin, v roce 1997 se rozhodla pro navýšení na rovných 50 % a prosadila tzv. zipový systém. S malým zpožděním, ale jinak naprosto stejným způsobem, ji následovala Strana levice.¹⁴²

¹⁴¹ FEIDENVALL, Lenita. Genderové kvóty – výsledky a výzvy. In *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 2007). Praha: Fórum 50% o. s., 2008, s. 25

¹⁴² RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006, s. 17 - 18.

5 SITUACE ČSR, ČR, SR

5.1 Československá republika

Přestože od rozdělení Československé federace a vzniku samostatné České a Slovenské republiky uběhlo již 17 let, budeme-li pátrat po vzniku a vývoji volebního práva pro ženy v těchto dvou zemích, musíme se vrátit do období tzv. první republiky. Nově vzniklá Československá republika se potýkala s výraznými menšinami, na české části to byli Němci, na slovenské pak Maďaři. Uměle vytvořený „československý“ národ sliboval zajistit existenci majoritní populace na území republiky, která bude diktovat společnou politiku a určovat vývoj země. Tehdejší situace sice byla poněkud složitější, než je zde uváděno, nicméně pro účely této kapitoly postačí vyvozený závěr, že české a slovenské ženy získaly volební právo ve stejný čas, jako zástupkyně jednoho národa, na základě společně přijaté ústavy a zákonů, byť se jejich cesty později rozdělily.

Je však třeba uvést, že Češky usilovaly o získání plnohodnotných občanských práv již před 1. světovou válkou. V roce 1905 vzniklo volné sdružení tzv. Výbor pro volební právo žen, který byl vyjádřením odporu proti rakouské legislativě, jež zakazovala ženám politické spolčování. V čele výboru stanula Františka Plamínková¹⁴³ a Marie Tůmová.¹⁴⁴

Nešlo však o jedinou aktivitu tohoto druhu, na Moravě působila rovněž Pokroková organizace žen, kterou vedla Zdenka Wiedrmannová – Motyčková. Je třeba upřesnit, že to nebyly jen ženy, které se v této oblasti angažovaly. Uvádí se, že ještě před válkou měly všechny politické strany, až na Staročeskou stranu, ve svých programech požadavek zavedení aktivního i pasivního volebního práva pro ženy, a to jak do sborů zákonodárných, tak samosprávných.¹⁴⁵

V těchto rysech bývá, tehdy nově vznikající, Československá republika připodobňována k Finsku, kde bylo aktivní i pasivní volební právo zákonem přiznáno všem občanům a občankám již v roce 1906. Rovněž Norsku, tamější parlament se zabýval volebním právem žen od roku 1890 a všeobecné volební právo zde zavládlo rokem 1913.¹⁴⁶

Jako první česká politička byla, co by poslankyně českého zemského sněmu, zvolena (za volební obvod Mladá Boleslav – Nymburk) spisovatelka Božena Viková – Kunětická za

¹⁴³ Mezinárodně uznávaná vůdčí představitelka ženského hnutí, senátorský mandát vykonávala od roku 1925 – 1939, v roce 1923 založila Ženskou národní radu, která se zaměřovala na realizaci rovnosti pohlaví v praxi.

¹⁴⁴ PLAMÍNKOVÁ, Františka. *Občanská rovnoprávnost žen*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, s. 3.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 4.

Národní stranu svobodomyšlnou (Mladočeši). Její zvolení vyvolalo poměrně velké překvapení, zasednout ve sněmovně jí však nebylo povoleno. Místodržitel František Thun tehdy odmítl respektovat výsledek volby a nevydal jí potřebná osvědčení.¹⁴⁷ Nicméně, již tímto dosáhla velkého úspěchu. Politická kariéra této dámy rozhodně nekončila, v roce 1918 se stala poslankyní za Československou národní demokracii a později i senátorkou.

Československo bylo od počátku prezentováno jako demokratická země, která si do budoucna klade za úkol vytvořit společnost rovnoprávných občanů. První prezident, Tomáš Garrigue Masaryk, se sám tzv. „ženskou otázkou“ zabýval a byl si vědom toho, že má-li Československá republika dostát svým závazkům a stát se opravdu demokratickou zemí, což bylo ostatně jeho proklamovaným cílem, není možné nadále tolerovat, aby o budoucnosti země rozhodovala ve volbách jen polovina obyvatelstva - muži. Obzvláště, když vlivem ničivé války počet mužů výrazně klesl a o mužské polovině obyvatelstva se spíše hovořilo v obecné rovině. Ve skutečnosti se poválečná společnost skládala z více žen, než mužů.

Dne 15. června roku 1919 ženy poprvé mohly volit a být voleny ve volbách do obecních zastupitelstev. Jenom pro zajímavost, v Praze v té době bylo 56 000 voličů a vedle nich 76 000 voliček.¹⁴⁸

Plná volební práva byla ženám garantována tzv. Únorovou ústavou z roku 1920, ačkoli díky již výše uvedenému Výboru pro volební právo žen, mohlo dojít k tomu, že první poslankyně se staly členkami Národního shromáždění republiky¹⁴⁹ bezprostředně po První světové válce. Ústava sice ženám konečně přiznala rovnocenná volební práva, leč realita byla opět taková, že názory političek byly často opomíjeny a zesměšňovány a rovněž podřízeny stranickému vlivu mužských kolegů. Tato situace ostatně v určité míře přetrvává až dodnes.

11. března 1920 se konala Veřejná ženská schůze, kde zazněl apel směřovaný ke všem politickým stranám, aby umožnily ženám kandidovat na předních místech kandidátních listin, jinak mohou být těžko zvoleny. Jestliže k požadovanému nedorazí, důrazně se protestovalo, aby se z činnosti několika málo poslankyň, kterým nebyly poskytnuty podmínky pro samostatnou a tvůrčí činnost, vyvozovaly závěr o schopnosti, resp. neschopnosti žen vykonávat veřejné funkce a zákonodárné zvláště.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 9 – 10.

¹⁴⁷ MUSILOVÁ, Dana. *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. Hradec Králové: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2007, s. 118.

¹⁴⁸ PLAMÍNKOVÁ, Františka. *Občanská rovnoprávnost žen*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, s. 15.

¹⁴⁹ Označení pro parlament v ČSR v letech 1918 – 1938.

¹⁵⁰ PLAMÍNKOVÁ, Františka. *Občanská rovnoprávnost žen*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, s. 30.

Bohužel, určitou vypovídající hodnotu má i fakt, že za celou dobu trvání Národního shromáždění nedosáhla ani jedna žena vedoucí pozice.

Určité vysvětlení a kritiku, proč k tomuto jevu docházelo, nabízel sám prezident T. G. Masaryk:

„Jedna věc, pro kterou muži přehlížejí rádi ve veřejném životě ženu, jest nedostatek praxe formulovati, do paragrafů dávati požadavky. Jest to přirozený následek dosavadního způsobu života většiny žen. Životní moudrosti jest potřebí – a té, dík těžkému životu ženy – mají spíše ženy než jednostranně rozumově vypěstovaní muži.“

5.1.1 Vzdělávání žen

Pokud ženy chtěly vstupovat do veřejného života, ovlivňovat a určovat vývoj společnosti, participovat na politice, těžko jim k tomu mohlo dopomoci jen dosažené základní vzdělání. I když i toho se mnohým dívkám nedostávalo ještě dlouho poté, co byla v roce 1774 povinná školní docházka uzákoněna.

Významným myslitelem, který strnil ženské vzdělanosti, byl Bernard Bolzano. Již v prvních desetiletích 19. století ve svých přednáškách hlásal o rovnocennosti mužů a žen. Ve svém díle, nazvaném „O nejlepším státě“, ženy stavěl naroveň mužů. Byl skálopevně přesvědčený, že ženy mohou dosáhnout na stejnou úroveň vzdělání jako muži. Aby k tomu však mohlo dojít, bylo třeba přesvědčit širokou společnost o nezbytnosti zavedení rovnoprávnosti obou pohlaví, která především musí vycházet z rodinné výchovy. Dívkám musí být umožněno kvalitně se vzdělávat v mateřském jazyce¹⁵¹.

První české školy pro chlapce i dívky zakládal Karel Savoj Amerling, jeho důležitou spolupracovnicí v této činnosti byla Bohuslava Rajská, vlastním jménem Antonie Reisová.¹⁵²

Mecenášem ženské vzdělanosti se v 60. letech 19. století stal průmyslník a pokrokový liberál Vojtěch Náprstek, byl velikým stoupencem ženské emancipace a všeobecně zarytý obránce demokratických ideálů. Jeho zásluhou vznikla v roce 1863 Městská dívčí škola v Praze, kde výuka probíhala v češtině. Společně s Karolínou Světlou pak stál u zrodu tzv. „Amerického klubu dam v Praze“. Tento klub sloužil jako organizační středisko pro činnost českých žen, které se především zaměřovaly na charitativní činnost a zvyšování úrovně

¹⁵¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. Praha: Libri. 2005, s. 14 – 15.

¹⁵² Tamtéž, s. 20.

vzdělanosti. Již zmíněná Karolína Světlá¹⁵³ a Eliška Krásnohorská¹⁵⁴ patřily k výrazným osobnostem ženského hnutí té doby. K ženské otázce nepřístupovaly jako k nějaké utopistické kratochvíli, ale vnímaly jí, jako velký sociální problém. Karolína Světlá spíše vzdělání chápala jako prostředek k obživě, naproti tomu Krásnohorská chtěla přímo dosáhnout skutečné emancipace žen.

Ženy si postupně získaly velmi cennou podporu některých politiků, především T. G. Masaryka, dále také poslance Karla Adámka¹⁵⁵ a Josefa Herolda¹⁵⁶.

Tito tři pánové nejsou zmiňováni jen pro své politické úspěchy. Nelze jim upírat velké zásluhy k získání povolení pro nové gymnázium Minerva, celým názvem Městské dívčí reálné gymnázium Minerva¹⁵⁷, což bylo první dívčí gymnázium ve střední Evropě. Zakladatelkou byla Eliška Krásnohorská. Není třeba sáhodlouze popisovat, že vznik takového gymnázia měl obrovský význam pro rozvoj emancipace žen i feministického hnutí. Důvod je nasnadě, pro absolventky tohoto ústavu se tak, alespoň teoreticky, otevřela cesta k vysokoškolskému studiu.

První fakulty Karlo – Ferdinandovy univerzity, které otevřely své brány ženám, byla filozofická fakulta a fakulta lékařská, studium práv bylo ženám zpřístupněno až po válce, po vzniku Československé republiky¹⁵⁸.

První světová válka samozřejmě přinesla velké sociální i ekonomické změny společnosti. Muži bojovali na frontách, ženám proto nezbylo, než vystoupit ze soukromé sféry a zastávat profese, které do té doby vykonávali jen muži, byť pro ně ženy neměly dostatečnou kvalifikaci. Odvedeni však nebyli jen řemeslníci a dělníci, také inteligence se musela chopit zbraní, mezi nimi i pedagogové a studenti mužského rodu, tato těžká doba tak paradoxně umožnila většímu počtu žen dosáhnout vysokoškolského studia. Ve školním roce 1916/1917 působilo na filosofické fakultě více studentek, než studentů¹⁵⁹.

Po válce, v roce 1922, bylo založeno Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen v Československé republice. Hlavní iniciátorkou vzniku byla PhDr. Albína Honzáková.¹⁶⁰

¹⁵³ Vlastním jménem Johana Mužáková – Rottová

¹⁵⁴ Vlastním jménem Alžběta Pechová

¹⁵⁵ Karel Adámek (1840 – 1918), spisovatel, politik, aktivní člen Mladočechů, poslanec Českého zemského sněmu, Panské sněmovny Říšské rady a přisedicím Zemského výboru. Jeho manželka Terezie byla členkou ženského hnutí, v Hlinsku založila spolek Vlasta a v Praze byla členkou Ženského výrobního spolku.

¹⁵⁶ JUDr. Josef Herold (1850 – 1908), politik a advokát, rovněž spojen s Národní stranou svobodomyslnou – Mladočechy, které zastupoval v Českém sněmu od roku 1883.

¹⁵⁷ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. Praha: Libri. 2005, s. 40.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 107.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 125.

¹⁶⁰ Její sestra Anna jako první žena získala titul na lékařské fakultě.

Toto sdružení mělo především silnou právnickou sekci, která bojovala proti diskriminaci právniček. V oné době se jednalo především o problematiku dosažení tzv. definitivy, která pro úředníka představovala veliké privilegium, jež znamenalo, že pokud závažným způsobem neporuší povinnosti při výkonu svého úřadu, místo má zajištěné až do penze. Někteří přednostové úřadů se však k právničkám chovali nepřátelsky, diskriminovali je. Ženy na kýženou definitivu nemohly dosáhnout, ke všemu byly často bezdůvodně propouštěny a jejich místa poté obsazena muži. Jenom pro zajímavost, první žena soudkyně byla jmenována v roce 1930.¹⁶¹

5.1.2 Zastoupení žen v parlamentu ČSR 1918 - 1939

Volební období	Počet v PS / S	Počet žen v PS a S	Ženy v %
1998/1920	270	9	3,34 %
1920/1925	245 / 141	14 / 3	4,09 %
1925/1929	300 / 146	10 / 4	3,14 %
1929/1935	300 / 146	12 / 6	4,04 %
1935/1938	300 / 146	8 / 5	2,92 %

Výše uvedená tabulka informuje o vývoji počtu poslankyň a senátorek v zákonodárném sboru ČSR.¹⁶² Je patrné, že v žádném z uvedených volebních období se zvlášť dynamický nástup žen do politického života nekonal. Zastoupení žen, ať už v Poslanecké sněmovně či v Senátu, bylo spíše konstantně velmi nízké, pohybovalo se v rozmezí 3 až 4 %.

Ženy byly většinou delegovány do málo prestižních výborů, například sociálně-politického, či zdravotnického, což samozřejmě odráželo zažitý stereotyp „ženy pečovatelky“, jejímž životním posláním je starost o druhé. Poměrně velkého úspěchu ženy dosáhly na poli rodinného práva, relativně brzy podnítily novelizaci občanského zákoníku, kde byly normy rodinného práva obsaženy. Podařilo se jim například zrovnoprávnit práva otce a matky, zavést důslednější ochranu nemanželských dětí a vdov.¹⁶³ Poslankyně se rovněž velkou měrou

¹⁶¹ MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. Praha: Libri. 2005, s. 109

¹⁶² ZÁŘECKÁ, Petra. *Ženy v politice, situace v České republice*. [cit. 30. 4. 2010]. Dostupné na <http://www.rovnoprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/14a2c2de58.pdf>.

¹⁶³ Tamtéž

angažovaly ve prospěch zlepšení pracovněprávního postavení žen. Především požadovaly odstranění platové diskriminace a snažily se prosadit, aby vysokoškolsky vzdělané ženy nebyly zaměstnavateli odmítány jen z toho důvodu, že se časem stejně musí provdat, založit rodinu a na zaměstnání jim nezbude čas.

Vynaložené úsilí tehdejších političek bylo veliké, nicméně, vzhledem k tomu, že výše uvedené problémy se nepodařilo v plné míře vymístit do současnosti, lze konstatovat, že jejich práce byla poněkud sisyfovského charakteru.

Bohužel snahy o zrovnoprávnění žen a nastolení vysokého standardu ústavou zaručených a chráněných práv a svobod přerušil Mnichovský diktát¹⁶⁴. Nacistická ideologie nesmlouvavým způsobem zasáhla do politického života v zemi, prostor pro ženskou otázku zůstal nulový, ženy se opět musely stáhnout do soukromé sféry.

5.1.3 Situace po 2. světové válce

Po druhé světové válce již nebylo možné navázat na předchozí snahy. Budování socialistické ideologie sice formálně nastolilo rovnost všem, ve skutečnosti však došlo k odsunutí otázky lidských práv do pozadí. V jistém směru se ženy přiblížily mužům, přesněji – muži se v tomto ohledu přiblížili ženám, možnost svobodně participovat na rozhodovacích procesech ve společnosti byla totiž svorně odebrána všem. Na rozdíl od současných politiků se soudruzi rozhodně nebáli zavádět pozitivní opatření v podobě kvót, žel na škodu tohoto institutu, který tak byl nesmyslně zneužíván. Zářným příkladem byla snaha komunistické vlády přijmout politiku podpory vzdělání žen a profesionálních kariér. Docházelo tak k situacím, kdy na vysokých školách, především pak oborech, které spíše upřednostňovali muži, byly zavedeny kvóty pro studentky. Všechny ženy sice byly vehementně podporovány, aby se zařazovaly do pracovního procesu a nezůstávaly v domácnosti, ale rovné pracovní podmínky a platové ohodnocení už jim nikdo nezajistil. Staly se tak zdrojem levné pracovní síly.¹⁶⁵

Je sice pravda, že v socialistických zemích byl podíl žen v politice poměrně vysoký, jednalo se o důsledek státní politiky, kterou určovala komunistická strana. Nutno však dodat, že kvóty pro ženy v politických institucích, které strana prezentovala jako skutečný důkaz

¹⁶⁴ Mnichovská dohoda byla podepsána 30. září 1938, a to zástupci čtyř zemí: Neville Chamberlain (Velká Británie), Édouard Daladier (Francie), Adolf Hitler (Německo) a Benito Mussolini (Itálie). Na jejím základě musela ČSR prakticky odevzdat pohraniční území Německu, Polsku a Maďarsku. Zástupci ČSR sice byli přítomni, ale do samotného vyjednávání zasáhnout nemohli, proto se spíše, než k dohodě, přiklání k označení „diktát“.

¹⁶⁵ BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. *Ženy v občianskom a politickom živote na Slovensku*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005, s. 33.

rovnoprávnosti mezi ženami a muži, byly ve skutečnosti jen fraškou. Což je ostatně důvod, proč je generace, jež tuto neslavnou éru československé historie pamatuje, k podpůrným prostředkům, které jsou vynucovány zákonně, poněkud skeptická. Systém kvót byl v období socialismu naprosto zdiskreditovaný.¹⁶⁶

5.2 Česká republika - současnost

Ve dnech 29. – 30. května 2010 proběhly volby do Poslanecké sněmovny ČR. Jejich výsledek byl s napětím očekáván, snad ještě více intenzivně, než tomu bývá zvykem. Ekonomická krize, předchozí nestabilní vláda, jež padla během předsednictví ČR v EU, vyhocená situace v Řecku - všechny tyto události, mezníky, se podstatnou měrou podepsaly na hospodářském a politickém životě české společnosti. Hledá se proto cesta, jak jejich důsledkům čelit a co nejrychleji je minimalizovat.

Naděje na zdárné řešení vzniklé situace byly upírány právě k volbám. Zcela jednoznačně lze říci, že jejich výsledek byl, minimálně, překvapivý, a to na více úrovních. Občané ČR jasně dali najevo, že jsou nakloněni změnám a nadále se nespokojují jen s volbou určité politické strany, chtějí i přímo určovat, kterému konkrétnímu členu bude projevena důvěra, aby mohl ostatní zastupovat v Poslanecké sněmovně, a který zástupce nadále takové důvěry již není hoden.

Výsledkem změněného přístupu voličů je i fakt, že v nově zvolené Poslanecké sněmovně zasedne 44 poslankyň, tedy 22 % z celkového počtu poslanců budou ženy. V porovnání se severskými zeměmi je stále ještě co dohánět, ale je třeba upozornit, že v ČR se jedná o historicky nejvyšší zastoupení političek v dolní komoře. Oproti předešlému volebnímu období byl zaznamenán velký nárůst. Především je tento jev odrazem silné podpory voličů i voliček. Celkem 12 z nově zvolených poslankyň byly k zisku svých mandátů tzv. „prokroužkovány“. Voliči projevili svoji vůli tím, že zakroužkovali jména političek na kandidátních listinách, a to takovou měrou, že z prakticky nevolitelných pozic je vyzdvihli nad úroveň jejich mužských kolegů, kterým byly přiřazeny mnohem výhodnější pozice.

Pokud se zaměříme na jednotlivé politické strany, nejhůře v tomto ohledu dopadly političky ČSSD, do Poslanecké sněmovny ČR jich bylo zvoleno jen 5 z 56 zástupců této strany, což je asi 9 %. V ODS kýženého výsledku dosáhlo 9 žen z 53, jedná se zhruba o 17 %. TOP 09 již přichází se zajímavějším výsledkem, uspělo 11 žen ze 41 zvolených představitelů

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 34.

strany, tedy necelých 27 %. KSČM bude mít ve sněmovně 11 zástupkyň, vzhledem k tomu, že komunistických poslanců a poslankyň je dohromady 26, ženy dosáhly neuvěřitelných 42 % a v porovnání se svými kolegyněmi z ostatních politických stran zaznamenaly největší úspěch. Komunistům v tomto směru konkuruje pouze nová strana VV s 8 ženami z celkového počtu 24 mandátů, které představují 33 %.¹⁶⁷

Největším zklamáním v tomto směru byl bezesporu výsledek ČSSD, tato strana již v minulosti několikrát zdůrazňovala, že problematiku nízkého zastoupení žen v politice nebere na lehkou váhu, její členky jsou v této oblasti poměrně aktivní, zavedení povinných kvót by uvítaly, nejen ony. Dlouholetý, dnes již bývalý, předseda sociálních demokratů pan Jiří Paroubek se k otázce pozitivních opatření, jež je třeba zavést s ohledem na nízké zastoupení žen v politice, často vyjadřoval spíše pozitivně. S ohledem na dosažené výsledky se však nabízí myšlenka, zda nešlo jen o účelný mediální tah.

Jenom pro srovnání, ve volbách do Poslanecké sněmovny, jež se uskutečnily v roce 2002, bylo zvoleno 34 poslankyň (17 %),¹⁶⁸ v následujících volbách 2006 o něco méně – 31 poslankyň (15,5 %)¹⁶⁹. Jelikož se Parlament České republiky skládá ze dvou komor, je třeba zmínit i počet žen senátorek. V současné době zastává post 14 senátorek z celkových 81 členů (17 %).¹⁷⁰

V nejbližších dnech Česká republika očekává předložení jmen jednotlivých kandidátů a kandidátek, jež budou navrženi prezidentu, aby je jmenoval na posty ministrů a ministryň. Doufejme, že se potvrdí nově nastolený trend, do politiky a veřejného života obecně ženy rozhodně patří.

¹⁶⁷ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28. 5. a 29. 5. 2010. Český statistický úřad. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na: <<http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps12?xjazyk=CZ&xv=22>>.

¹⁶⁸ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14. a 15. 6. 2002. Český statistický úřad. [4. 6. 2010]. Dostupné na: <<http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps113?xjazyk=CZ&xv=10&xt=0&xkstrana=0&xkraj=0>>.

¹⁶⁹ Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. a 3. 6. 2006. Český statistický úřad. [4. 6. 2010]. Dostupné na: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=2>>.

¹⁷⁰ Oficiální stránky Senátu PČP. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na: <http://www.senat.cz/senatori/index.php?lng=cz&par_2=2>.

5.3 Slovenská republika - současnost

Slovenská republika se rovněž delší dobu potýká s nízkým zastoupením žen v politickém životě. Jedním z hlavních faktorů jsou opět stereotypy ve slovenské společnosti, díky kterým je politika považována za mužskou doménu. V souvislosti s přípravou na vstup do EU, musela i tato země, stejně jako ČR a další členské státy, ratifikovat mezinárodní dokumenty, týkající se rovnosti příležitostí a upravit legislativu, s ohledem na přijaté směrnice, jež se dané problematiky dotýkají.

Přesto se však toto téma nestalo veřejně diskutovaným, uvádí se, že na vině je tradicionalismus a patriarchální způsob myšlení, které zde převažují a výrazně ovlivňují názory na úlohu ženy v rodině a ve společnosti.¹⁷¹ Jinými slovy opět hovoříme o všudypřítomných stereotypech, které se nedaří potlačit. Slováci také vnímají údajný konflikt mezi rodinou a politickou kariérou ženy, jako hlavní důvod nízkého zastoupení žen. Svoji roli sehrává i náboženství. V roce 2001 proběhlo na Slovensku sčítání lidí, dle kterého se k náboženství hlásí 84 % obyvatel Slovenska. Katolické náboženství údajně ovlivňuje nejen názory lidí, ale prostřednictvím křesťanských politických stran i politiku samotnou.¹⁷² S ohledem na výše nastíněnou situaci ve Španělsku¹⁷³ se však nabízí myšlenka, že by tomu přece tak být nemuselo, náboženství nutně pro ženy nepředstavuje překážku ve vstupu do veřejného života.

Stejně jako v ČR, také na Slovensku působí řada neziskových organizací, nestátní sektor obecně zaujímá v této oblasti nezastupitelné místo. Za ČR je nezbytné uvést Fórum 50 %, Gender Studies, Hlídací fenu, Nesehnutí, Žábu na prameni, a řadu dalších. Na Slovensku je to například Aspekt, Možnosť volby, Altera, Podíva, Klub profesionálnych žien, rozhodně se rovněž nejedná o kompletní výčet.

Pro úplnost je třeba dodat, že Národní rada SR má 150 členů, z nichž je 27 žen (18 %)¹⁷⁴, počet nikterak závratný, ve vládě získaly důvěru pouze dvě ženy, a to Viera Petriková – místopředsedkyně vlády a ministryně spravedlnosti a Viera Tomanová, které

¹⁷¹ BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. *Ženy v občianskom a politickom živote na Slovensku*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005, s. 105.

¹⁷² Tamtéž, s. 112.

¹⁷³ Viz kapitola 4, čl. 4.2.

¹⁷⁴ Oficiální stránky Národního shromáždění SR. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=poslanci/zoznam_abc>.

připadl resort Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny. Vláda má 16 členů (včetně premiéra), což znamená, že ženy zde tvoří jen 12,5 %.¹⁷⁵

Slovenskou republiku čekají ve dnech 12. a 13. června parlamentní volby, není vyloučeno, že se situace, stejně jako v ČR, jejich prostřednictvím změní a počet žen v zákonodárném sboru bude oproti předešlým volebním obdobím navýšen.

¹⁷⁵ Oficiální stránky Úřadu vlády SR. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na: < <http://www.government.gov.sk/7485/vlada-sr-od-4-7-2006.php> >.

ZÁVĚR

S naprostou určitostí musím konstatovat, že téma, jímž se diplomová práce zabývá, rozhodně patří mezi aktuální. Zároveň však připouštím, že se ukázalo být mnohem komplikovanějším a obsáhlejším, než jsem původně předpokládala.

Přestože název spíše inklinuje k pojetí rovnosti pohlaví ve volebním právu všeobecně, především jsem se zaměřila na pasivní volební právo. Důvodem se stalo moje přesvědčení, že aktivní volební právo žen již není téma kontroverzní. Nejen v evropských zemích je řadu let upraveno a vykonáváno bez výraznějších problémů. Mohu tedy prohlásit, že muži i ženy mají možnost volit za stejných podmínek, tedy bez rozdílů, což tvrdím i vzhledem k tomu, že se mi nepodařilo vymyslet způsob, na základě kterého by mohlo skrytě a neprokazatelně docházet v tomto směru k diskriminaci.

Volby do zastupitelských orgánů jsou tajné, na volebním lístku nikdo nepozná, jestli je jeho původcem muž či žena. Jediná možnost, jak ženám zabránit realizovat jejich aktivní volební práva, je zamezit jim ve vstupu do volební místnosti. Pokud by ovšem k něčemu podobnému došlo, utajení by bylo naprosto vyloučené a volby záhy prohlášeny za neplatné.

Pasivní volební právo žen, stejně jako princip rovnosti, prochází zřetelným vývojem. Lze říci, že zde do určité míry existuje vztah akcesority. Pasivní volební právo žen je pouze jedním z projevů principu rovnosti. Již v první kapitole jsem poukazovala na fakt, že rovnost je třeba chápat z roviny jejího proměnlivého charakteru. Jedná se o kategorii relativní. Parita rovněž nabízí odlišné úhly pohledu.

Tato diplomová práce si pro svůj účel zvolila poněkud zužující optiku. Cílem bylo upozornit na mnohdy diametrální odlišnosti mezi formálním a materiálním přístupem k dané problematice. Formálně snad je možné konstatovat, že rovnost pohlaví a pasivní volební právo žen je deklarováno všemi ústavami členských zemí EU. Zůstaneme-li jen u tohoto tvrzení, snadno vyvodíme, že rovnost pohlaví ve volebním právu je nezpochybnitelná. Zbyl by tak jen prostor pro zkoumání odlišností ve způsobu, jakým zákony s nejvyšší právní silou v daných zemích, tuto rovnost upravují.

Otázka pasivního volebního práva je diskutabilní především z materiálního pohledu. Ačkoli je formálně přiznáno všem občanům, bez ohledu na pohlaví, ve skutečnosti jeho naplnění v konečném důsledku dosahují jen převážně muži. Snahou bylo zjistit, co je příčinou tohoto jevu. Byla to právě materiální rovina, jež odhalila řadu problémů a otázek, které přesahují oblast práva, co by vědní disciplíny. Potvrdilo se, že se jedná o téma

multidisciplinární, dotýká se práva, sociologie, politologie, psychologie, historie a pravděpodobně ještě dalších vědních oborů.

Vyšla najevo řada faktorů, které musí být rovněž zohledněny. Jedná se například o oblast genderové problematiky všeobecně a s ní související stereotypy, převládající ve společnosti, jejichž vlivem jsou ženám i mužům neustále přidělovány odlišné společenské posty. Znatelný význam je přisuzován i volební aritmetice a volebním systémům. Obecně totiž převládá tvrzení, že systém poměrného zastoupení, jakož i větší volební obvody se zdají být pro vyšší zastoupení žen v zákonodárných sborech výhodnější. Určitá vodítka přináší i pohled na historický vývoj ženského hnutí či feminismu jako takového.

Původně jsem se domnívala, že silnou roli hraje i otázka sekularizace společnosti, napomáhá totiž ženám k emancipaci a vymanění se z tradicionalismu. Stávající situace ve Španělsku však moje přesvědčení poněkud podlomila.

Prekvapivé se pro mě stalo zjištění, že řada odborníků, jež se volbami a volebním právem mnoho let zabývá, tuto oblast naprosto opomíjí, popřípadě se jí věnují opravdu jen okrajově, jakoby tím dávali najevo, že pro ně není dostatečně atraktivní a významná.¹⁷⁶ Rovnost volebního práva hodnotí jen v souvislosti s již zmíněnou problematikou odlišné velikosti volebních obvodů, uplatňováním tzv. „přirozeného prahu“ a volební aritmetikou. Genderové otázky vynechávají.

Monografie vzniklé na toto téma jsou především dílem autorek, jež spolupracují s nevládními organizacemi, orientovanými na podporu lidských práv nebo je napsaly samotné političky, ve snaze předat své poznatky a zkušenosti potencionálním kolegyním. Nemohu se ubránit dojmu, že pro „mužské“ autory, kteří se zabývají právem, konkrétně právem ústavním a lidsko – právní oblastí, není toto téma dostatečně nosné. Přitom v zahraničí bylo zveřejněno mnoho studií, jejichž předmětem zájmu jsou především pozitivní opatření („affirmative actions), na základě kterých má dojít ke korekci stávající podrepräsentace žen v politickém životě. Pro náš případ jsou především relevantní podpůrné kvóty. Je prokázáno, že jejich prostřednictvím došlo k výraznému navýšení počtu žen ve veřejném sektoru. Otázkou však

¹⁷⁶ srov. KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, Praha. 2006, s. 40 – 42.

srov. CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALoud, Dalibor. *Volební systémy*, 4. vydání. Praha: Portál. 2009, s. 15. – 16, 185.

srov. ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, a. s. 2008, s. 31 – 35.

zůstává, zda kvóty zavést fakultativně či obligatorně, zda ponechat dobrovolné rozhodnutí na jednotlivých politických stranách nebo autoritativně tuto povinnost založit zákonnou cestou.

Zajímavé výstupy přinesla i druhá kapitola, která se zabývala přístupem EU k paritě. Přestože původní Evropská společenství rovnoprávnost posuzovala jen v souvislosti se stejným zacházením na trhu s pracovní silou, je nepochybné, že postupně došlo k rozšíření zájmu i směrem k rovnosti pohlaví ve volebním právu, resp. k míře zastoupení žen při participaci na politickém životě nejen jednotlivých členských států, ale i v rámci orgánů EU. Značně tomu napomohla realizace konceptu evropského občanství. V tomto lze spatřovat i odklon EU od členských států přímo k jednotlivci a jemu deklarovaným základním právům a svobodám.

Poznatky získané o poměrech v jiných členských zemích EU jsem chtěla využít k tomu, abych mohla navrhnout změny, jež mají potenciál upravit situaci v ČR. Do poslední chvíle jsem byla přesvědčená, že jediné možné řešení bude zavedení kvót, a to na zákonné úrovni, s přísnými sankcemi při jejich porušení, abychom se vyhnuli problémům, kterým čelila Francie, kde docházelo k obcházení zákonné úpravy. Porušování zákonných ustanovení zde přineslo velkým stranám jen minimální finanční újmu, proto se odmítly tomuto zákonnému „diktátu“ podvolit, byť byl jeho záměr legitimní.

Opravdu u mě převládl názor, že česká společnost není nakloněna změnám v tomto směru a politické subjekty si problematiku nízkého zastoupení žen v rozhodovacích procesech neuvědomují. Řečeno s nadsázkou, že se jedná jen o zájem občanských sdružení feministického ražení. Tomuto tvrzení však částečně oponuje fakt, že návrhy na reformu volebního zákona, které se týkaly i podpůrných prostředků pro vyšší zastoupení žen, byly již několikrát vypracovány a předloženy Poslanecké sněmovně ČR. Bohužel prozatím neúspěšně. Jeden z posledních vyšel z iniciativy Ministerstva pro lidská práva a menšiny, konkrétně z popudu ministra Michaela Kocába. Předmětný návrh změny volebního zákona požadoval 30% zastoupení žen nebo mužů pod sankcí neplatnosti kandidátní listiny, dále zastoupení obou pohlaví v každé trojici na kandidátní listině – v tomto je jasný záměr předejít běžné praxi, kdy jsou ženám připisovány takřka nevolitelné pozice. V případě nedodržení druhé podmínky bude straně snížen státní příspěvek.

Ovšem výsledky květnových parlamentních voleb byly opravdu překvapující. S ohledem na vysoký počet preferenčních hlasů, které kandidátky některých politických stran obdržely, již začínám váhat, zda jsou zákonem vynutitelná pozitivní opatření jedinou možnou cestou. Přestože se bráním přílišnému optimismu, zdá se, že česká společnost se opravdu

pozitivně vyvíjí i v tomto směru a nezbývá, než doufat, že v budoucnu se tento nově nastolený trend jediné potvrdí.

PRAMENY

Domácí literatura:

- 1) KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl*, 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s.
- 2) PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky, Část 1*. 2. vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, 797 s.
- 3) ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Ústavní stížnost*. 3. vydání. Praha: Linde, a.s. 2005, 359s.
- 4) WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva. S dodatkem principů práva evropského a mezinárodního*. Praha: Bohemia, 2006, 247 s.
- 5) FREDMAN, Sandra. *Antidiskriminační právo*. Praha: Multikulturní centrum Praha, 2007, 209 s.
- 6) MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. a na počátku 20. století*. 1. vydání. Praha: Libri. 2005, 173 s.
- 7) ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Linde, a.s., 2008, 255 s.
- 8) ŠIŠKOVÁ, Naděžda, STEHLÍK, Václav. *Evropské právo 1 – Ústavní základy Evropské unie*. Praha: Linde, a.s. 2007, 310 s.
- 9) KARZEL, Daniel. *Evropský soudní dvůr. Praktický průvodce*. Praha: ASPI, a. s., 2006, 491s.
- 10) KLOKOČKA, Vladimír., WAGNEROVÁ, Eliška. *Ústavy států Evropské unie, díl první*. Praha: Linde, a.s., 2004, 795 s.
- 11) BOBEK, Michal., BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk. *Rovnost a diskriminace*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, 471 s.
- 12) HYBÁŠKOVÁ, Jana. *Více žen do politiky? Samozřejmě! Ale jak?* Praha: Fórum 50%, 2007, 52 s.
- 13) ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*. Překlad Antonín Kříž. 2. vydání. Praha: Petr Rezek, 1996, 493 s.
- 14) ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, I. část – Úmluva*. Praha: Linde, a.s., 2010, 887 s.
- 15) ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. II. Část – PROTOKOLY*, Praha: Linde, a. s., 2010, 187 s.

- 16) ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha: Linde, a.s., 2008, 191 s.
- 17) KLÍMA, Karel a kol: *Encyklopedie Ústavního práva*. Praha: ASPI, a.s., 2007, 751 s.
- 18) PLAMÍNKOVÁ, Františka: *Občanská rovnoprávnost žen*. Praha: Ministerstvo školství a národní osvěty, 1920, 63 s.
- 19) RAKUŠANOVÁ, Petra. *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?* Praha: Fórum 50%, 2006, 47 s.
- 20) MUSILOVÁ, Dana: *Z ženského pohledu. Poslankyně a senátorky Národního shromáždění Československé republiky 1918 – 1939*. Hradec Králové: Bohumír NĚMEC – VEDUTA, 2007, 199 s.
- 21) KREJČÍ, Oskar: *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, Praha. 2006, 481 s.
- 22) CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALOUD, Dalibor. *Volební systémy*, 4. vydání. Praha: Portál. 2009, 375 s.
- 23) VONDRA, Alexandr. *Lisabonská smlouva. Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. II. Přepřacované a doplněné vydání. Praha: Úřad vlády ČR, Odbor informování o evropských záležitostech, 2009, 508 s.

Zahraniční literatura:

- 1) GRAIG, Paul., DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law. Text, Cases, and Materials*. Fourth edition. New York: Oxford University Pres, 2008, 1148 s.
- 2) GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2006, 662 s.
- 3) BITUŠÍKOVÁ, Alexandra. *Ženy v občianskom a politickom živote na Slovensku*. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2005, 426 s.
- 4) Report on equality between women and men. Luxemburg: Oficce for Official Publications of the European commities, 2008, s. 22.

Články:

Časopisecké:

- 1) HOLLANDER, Pavel. *Problém spravedlnosti*. Právník, roč. 1998. č. 6, s. 449.
- 2) MILLNS, Susan. Gender Equality, Citizenship, and the EU Constitutional Future. In: *European Law Journal*, vol. 13, No. 2, 2007, s. 217 – 237.
- 3) HEILMAN, Madeline E. Sex Discrimination and the Affirmative Action Remedy: The Role of Sex Stereotypes. In. *Journal of Business Ethics*, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, vol. 16, 1997 s. 877-887.
- 4) HAVELKOVÁ, Barbara. Pozitivní opatření k zajištění rovnosti mezi muži a ženami v právu ES. *Právní rozhledy* 2007, č. 11, s. 385 - 394.
- 5) VALENCIA, Elizabeth M. Affirmative Action. *Encyclopedia of Women's Health*, Part 2, Springer US, 2004, s. 75 - 77.
- 6) WILSON, David. C., MOORE, David. W., MCKAY, Patrick. F., AVERY, Dereck. R. Affirmative Action Programs for Women and Minorities. *Public Opinion Quarterly*, ABI/INFORM Global, 2008, 72, s. 514-522.
- 7) LIBERTELLA, Anthony F., SORA, Sebastian A., NATALE, Samuel M. Affirmative Action Policy and Changing Views. In. *Journal of Business Ethics*, 2007, vol. 74, s. 66 - 71.
- 8) SKERRY, Peter. Affirmative Action Paradox. In. *Society*, 1998, vol. 35, s. 8 - 16.
- 9) SINTOMER, Yves. Rod a politické zastoupení: otázka parity ve Francii. In *Sborník prací Fakulty sociálních studií brněnské univerzity*. Sociální studia 7, 2002, s. 135 - 151.
- 10) RAMSAY, Raylene. Parity – From Perversion to Political Progress: Changing Discourses of „French Exceptions“. *French Politics*, 2008, vol. 6, s. 45 - 63.
- 11) GALLAGHER, Michael, MITCHELL, Paul. *The Politics of Electoral Systems*. New York: Oxford University Press, 2006, s. 474 – 476.
- 12) MYSLIVEČKOVÁ, Olga. Česká žena, voláme Tě! *Reflex*, 2007, Roč. 18. č. 49, s. 28 – 30.

Ze sborníku:

- 1) CVRČEK, František. Termín „rovnost“ v nálezech Ústavního soudu ČR. In *(NE) Rovnosť a rovnoprávnosť, Zborník z mezdinárdnej konferencie konanej v dňoch 13. – 15. októbra 2005 v Tatranskej Štrbe v rámci riešenia štátneho programu*

výskumu a vývoja „právne vedy a ich prínos k analýze procesu transformácie v podmienkach integrácie do EÚ. 1. vydání. Bratislava: Slovak Academic Press, spol. s.r.o., 2005, s. 38 - 40.

- 2) CAMRDA, Jan. Aplikace Listiny základních práv EU českými soudy. In *Vliv Lisabonské smlouvy na český právní řád*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Praha 27. března 2009. Praha: Metropolitní univerzita Praha. 2009, s. 147-156.
- 3) FEIDENVALL, Lenita. Genderové kvóty – výsledky a výzvy. In *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 2007). Praha: Fórum 50% o. s., 2008, s. 23 - 25.
- 4) VEITCH, Janet. Ženy v Parlamentu Velké Británie. In *Nebojme se kvót! Podpora vstupu žen do politiky: možnost uplatnění pozitivních nástrojů*, Sborník z konference (14. září 2007). Praha: Fórum, o. s., 2008, s. 26 - 29.

Internetové

- 1) Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie.[cit. 20. 2. 2010]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/clanek/lisabonska-smlouva.aspx>>.
- 2) Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů. Brusel: KOM. 2006, s. 22. [4. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>>.
- 3) Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů*. Brusel: KOM. 2006, s. 2. [cit. 4. 3. 2010]. Dostupné na <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>>.
- 4) *Evropský pakt pro rovné postavení mužů a žen* [cit. 12. 3. 2010]. Dostupné na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2823/Equality_Pact_060209cs.pdf>.
- 5) Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému sociálnímu výboru a výboru regionů. *Průběžná zpráva o uskutečňování plánu pro dosažení žen a mužů* (2006 – 2010). Brusel: KOM. 2008, [cit. 8. 3. 2010]. Dostupné na: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0760:FIN:CS:PDF>>.

- 6) Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 1922/2006, ze dne 20. 12. 2006 *O zřízení Evropského institutu pro rovnost žen a mužů*. [cit. 113. 2010]. Dostupné na: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:403:0009:0017:CS:PDF>.
- 7) Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. *Plán pro dosažení rovného postavení žen a mužů*. Brusel: KOM. 2006, s. 22. [4. 3. 2010]. Dostupné na: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:CS:PDF>.
- 8) *Evropský pakt pro rovné postavení mužů a žen* [cit. 12. 3. 2010]. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2823/Equality_Pact_060209cs.pdf.
- 9) Oficiální internetové stránky Observatoře pro rovnost pohlaví, [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na: http://www.observatoire-parite.gouv.fr/presentation/list_decrets.htm.
- 10) Oficiální internetové stránky Národního shromáždění [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na http://www.assemblee-nationale.fr/elections/2007/index_en.asp.
- 11) Oficiální internetové stránky Senátu [cit. 1. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.senat.fr/lng/en/senateurs.html>.
- 12) Oficiální internetové stránky francouzské vlády, [cit. 1. 5. 2019]. Dostupné na: <http://www.gouvernement.fr/gouvernement>.
- 13) VEGA, Rodriquez. Rovné příležitosti pro ženy a muže na Kanárských ostrovech. In. *Rovné příležitosti žen a mužů na úřadech veřejné správy a na Ministerstvu vnitra: Příklady nejlepší praxe*. [online]. Feminismus.cz [cit. 30. 5. 2010]. Dostupné na: <http://www.feminismus.cz/fulltext.shtml?x=2199308>.
- 14) Oficiální internetové stránky španělské vlády. [cit. 5. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.la-moncloa.es/IDIOMAS/9/Ministros/index.htm>.
- 15) Oficiální internetové stránky v kongresu poslanců. [5. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados>.
- 16) Oficiální internetové stránky španělského senátu [cit. 5. 5. 2010]. Dostupné na http://www.senado.es/legis9/senadores/index_i.html.
- 17) Oficiální internetové stránky anglického parlamentu , Dolní komory [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/mps/>.
- 18) Oficiální internetové stránky anglického parlamentu, Horní komora [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/>.

- 19) Oficiální internetové stránky britské vlády [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <http://www.direct.gov.uk/en/Governmentcitizensandrights/UKgovernment/Centralgovernmentandthemonarchy/DG_073444>.
- 20) Oficiální stránky norského parlamentu. [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.stortinget.no/en/In-English/Members-of-the-Storting/Members1/>>.
- 21) *Power and Decision – making* [online]. Gender in Norway: Information and Recourses of Gender Equality and Gender Research in Norway. [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.gender.no/Topics/14>>.
- 22) Oficiální internetové stránky norské vlády [cit. 20. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.regjeringen.no/en/dep.html?id=933>>.
- 23) Oficiální internetové stránky dánské vlády. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.denmark.dk/en/menu/About-Denmark/Government-Politics/>>.
- 24) Oficiální internetové stránky dánského parlamentu. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.ft.dk/English.aspx>>.
- 25) Oficiální stránky finského parlamentu. [cit. 25. 5. 2010]. Dostupné na <[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex3000.sh?LAJITNIMI=\\$&kieli=en](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex3000.sh?LAJITNIMI=$&kieli=en)>.
- 26) Oficiální stránky švédského parlamentu. [cit. 26. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.riksdagen.se/default56.aspx>>.
- 27) Oficiální stránky švédské vlády. [cit. 26. 5. 2010]. Dostupné na <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/577>>.
- 28) ZÁŘECKÁ, Petra. *Ženy v politice, situace v České republice*. [cit. 30. 4. 2010]. Dostupné na <<http://www.rovneprilezitosti.cz/admin/upload/0a348316d1/14a2c2de58.pdf>>.
- 29) Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 28. 5. a 29. 5. 2010. Český statistický úřad. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na <<http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps12?xjazyk=CZ&xv=22>>.
- 30) Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 14. a 15. 6. 2002. Český statistický úřad. [4. 6. 2010]. Dostupné na <<http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps113?xjazyk=CZ&xv=10&xt=0&xkstrana=0&xkraj=0>>.
- 31) Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. a 3. 6. 2006. Český statistický úřad. [4. 6. 2010]. Dostupné na <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps122?xjazyk=CZ&xkraj=0&xstrana=0&xv=2>>.
- 32) Oficiální stránky Senátu PČP. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na <http://www.senat.cz/senatori/index.php?lng=cz&par_2=2>.

- 33) Oficiální stránky Národního shromáždění SR. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na <http://www.nrsr.sk/default.aspx?sid=poslanci/zoznam_abc>.
- 34) Oficiální stránky Úřadu vlády SR. [cit. 4. 6. 2010]. Dostupné na <<http://www.government.gov.sk/7485/vlada-sr-od-4-7-2006.php>>.

Právní předpisy:

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 121/1920 Sb. Národního shromáždění, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústavodárného Národního shromáždění Ústava československé republiky

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. o československé federaci

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 460/1992 Zb., Ústava Slovenskej republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon. č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 5. října 1995, sp. zn. Pl. ÚS 5/95

Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 1992, sp. zn. Pl. ÚS 22/92

Nález Ústavního soudu ze dne 6. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/04

Nález Ústavního soudu ze dne 7. června 2006, sp. zn. Pl. ÚS 4/95

Nález Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2003, sp. zn. Pl. ÚS 15/02

Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu, sp. zn. sp. Pl. ÚS 19/08

409/95 Hellmut Marschall gegen Land Nordrhein-Westfalen, Slg. [1997], ECR 6363

158/97 Georg Badeck v Landesanwalt biem Staatsgerichtshof des Landes Hessen. [2000] ECR 01875

319/03 Serge Briheche gegen Ministre de l'Intérieur, Ministre de l'Education nationale un ministre de la Justice, Slg. [2004] ECR 08807

RESUMÉ

The thesis deals primarily with equality between the sexes in regards to the right to vote in selected EU member states. The key objective being to analyse the question of women's passive right to vote as well as to learn about voting policy implied in the given member states and consequently to focus on the existence of equal accessibility to posts in the political sphere for both men and women and to outline the reasons for weak representation of women in legislature and public office in general.

The perpetual subject matter of the thesis is the clash between the formal and the material equality signifying the clash between the constitutions or rather the equality declared by law and its actual implementation in the European society.

The first chapter sheds light on the principle of equality itself, the way it has been applied by the constitutions of European countries, it explains and defines the phenomena. Not only does this part of the thesis deals with the contemporary situation but it also looks into the past with the help of the Constitutional Court judiciary of the Czech Republic.

The aim of the second chapter is to analyse the view of the EU on the question of equality between the sexes. It also assesses to what extent the subject of equality between sexes is included in the constituent EU treaties which have been modified by the Treaty of Lisbon. In addition this part of the thesis relates to the activities of the European Commission, the European Parliament and the Council of the European Union which are designed to improve the women's position in society not only on political level but also in regards to family and working environment. In great detail it addresses the nature of the plans and conceptions which sole attempt is to analyse the subject and subsequently to deduce a conclusion which directs the activity of the EU bodies towards equality of women in society. The role of the EU Constitutional Court judiciary in regards to this subject is highlighted.

The third part of the thesis describes both the development of affirmative actions which had been adopted in the past in order to increase the number of women in politics as well as the corresponding supporting measures employed.

The fourth part is focused on some of the significant European countries – England, France and Spain in particular, and their understanding of equality between the sexes in regards to the right to vote. The number of women in their governments and legislatures is being also examined. The analyses of the situation in Scandinavian countries which offer a

fine example to the whole Europe for their strong representation of women in politics, constitutes an important part of this chapter.

In the fifth chapter the position of women is observed from the historical point of view in Czechoslovakia and later in their two independent countries - the Czech Republic and Slovakia. The special interest given to the establishment and development of women's right to vote, representation of women in politics between WWI and WWII and in the following period during socialism up to the present era. This part also reflects on individual attitudes adopted by political parties of the Czech Republic and Slovakia towards the promotion of supporting measures designed to increase the number of women in politics and lastly it also attempts to anticipate the future prognosis of this subject.